

FOU-FONDEN FÖR FASTIGHETSUTVECKLING

Våga se, våga höra, våga agera!

OM SKADEFÖREBYGGANDE ARBETE I SKOLOR OCH FÖRSKOLOR

Sveriges
Kommuner
och Landsting

Våga se, våga höra, våga agera!

OM SKADEFÖREBYGGANDE ARBETE I SKOLOR OCH FÖRSKOLOR

Upplysningar om innehållet:
Magnus Kristiansson, magnus.kristiansson@skl.se

© Sveriges Kommuner och Landsting, 2014
ISBN/Bestnr: 978-91-7585-147-1
Omslagsfoto: Maskot bildbyrå
Text: Lotta Fredholm
Foto: s. 8 Helene Grynfarb, s. 18 Maskot bildbyrå,
s. 21, 22, 50, 90 Patrik Svedberg, s. 27 Ewa Ahlin, s. 29, 32 Casper
Hedberg, s.31 Susanne Wahlström, s. 36, 59, 60 Anna Molander,
s. 45, 73, 74, 80, 82, 85 Ingimage, s 48, 64, 71 Tomas Henriksson,
s. 78 Rickard L. Eriksson
Produktion: EO
Tryck: LTAB

Förord

Skadegörelse i skolor och förskolor, exempelvis i form av klotter, bränder i papperskorgar och krossade fönster, leder till höga och onödiga kostnader för både hyresgäster och fastighetsorganisationer. Det är också en fråga om trygghet och säkerhet för elever och lärare.

Du som läser detta är troligen på något vis inblandad i arbetet inom skola och förskola i Sverige. Kanske arbetar du som rektor, förskolechef, fastighetschef, förvaltare, i ett försäkringsbolag, som politiker eller som lärare eller pedagog på en skola eller förskola.

Det är i de allra flesta fall en komplex problembild som ligger bakom att unga ägnar sig åt skadegörelse. Därför krävs också ett batteri av åtgärder för att återskapa en trygg miljö i de skolor och förskolor som drabbats. Syftet med denna skrift är att visa hur kommuner kan arbeta med att förebygga skadegörelse i skolor och förskolor genom att arbeta med både kommunikation, beteende, teknik och skalskydd.

Projektet har initierats och finansierats av Sveriges Kommuner och Landstings FoU-fond för kommunernas fastighetsfrågor. Kristian Öhrn och Björn Björkman, Brandskyddsföreningen Sverige, är redaktörer för skriften. Skribent är vetenskapsjournalist Lotta Fredholm, Lotta Words AB. Till sin hjälp har de haft en styrgrupp som medverkat i arbetet, bistått med material och lämnat värdefulla synpunkter. Styrgruppen har bestått av Håkan Lövdal, Västerås stad; Katarina Olsson, Göta Lejon; Annika Gripencreautz, Ale kommun; Britt-Marie Stiller, Göteborgs stad och Barbro Johansson, Stockholms stad.

Magnus Kristiansson och Felix Krause har varit projektledare.

Stockholm i oktober 2014

Gunilla Glasare
Avdelningschef

Maria Palme
Sektionschef

Avdelningen för tillväxt och samhällsbyggnad
Sveriges Kommuner och Landsting

Innehåll

7	Sammanfattning	
9	Del 1	Inledning
10		1. Så här är skriften upplagd
11		2. Skadetrappan
12		3. Fånga upp negativa beteenden
13		4. Skadegörelse och anlagda bränder är ett allvarligt problem
14		5. Var i skolan anläggs bränder?
15		6. Olika motiv bakom anlagd brand
16		7. Skolan ska vara en trygg arbetsmiljö
19	Del 2	Kostnader
20		8. Faktiska kostnader kopplade till skadegörelse
22		9. Skadekostnaderna varierar
23		10. Självrisabelopp och försäkringar
25		11. Viktigt att tydliggöra vem som ska försäkra vad
27		12. Andra slags kostnader
28		13. Psykosociala kostnader
30		14. Goda exempel
30		▪ Rena skolgårdar och massutskick minskade kostnaderna
33	Del 3	Mjuka och hårda åtgärder
34		15. Mjuka och hårda åtgärder
35		16. Kombinerade åtgärder är en framgångsformel
37	Del 4	Mjuka åtgärder: Inom skolan
38		17. Olika former av mjuka åtgärder
38		18. Skolans och förskolans regelverk
40		19. Exempel på formuleringar i lagar och läroplan
41		20. Trygghetsvandring identifierar probleplatser
42		21. Systematiskt brandskyddsarbete i skola och förskola
45		22. Särskilda regler vid övernattnig
46		23. Goda exempel
46		▪ Rektor en nyckelperson för framgångsrikt attitydarbete
47		▪ Att våga tala om brandincidenter
51	Del 5	Mjuka åtgärder: Samverkan
52		24. Systematiskt och samordnat arbete viktigt
53		25. Samverkan ger mervärde
54		26. Förebyggande åtgärder riktade mot individer
55		27. Förebygga genom att förbättra för grupper
56		28. Inte alltid enkelt att samverka
57		29. Goda exempel

57		▪ Brandutbildning för skolelever
58		▪ Polisen samverkar för ökad trygghet
61		▪ Trygghetsvandring i Ale kommun
62		▪ Skolans grannar är viktiga ögon och öron
62		▪ Trygghetsvandring med förskolebarn
63		▪ Ungdomsteamet arbetar proaktivt
65	Del 6	Hårda åtgärder: Byggnadsteknik
66		30. Att bygga in trygghet i skolan och förskolan
68		31. Åtgärder inuti en befintlig byggnad
69		32. Åtgärder på en befintlig skolgård
70		33. Åtgärder vid ombyggnation och renovering
72		34. Projektering inför nybyggnation
73		35. Den nybyggda skolans utformning
75		36. Underlätta räddningstjänstens insatser
76		37. Byggregler kan behöva kompletteras med mer skydd
77		38. Goda exempel
77		▪ Glas byts till tåligare varianter efter behov
77		▪ Genomtänkt miljö vid nybyggnation ger grunden för trygg skola
81	Del 7	Hårda åtgärder: Bevakning, larm och lås
82		39. Inbrottslarm och lås
84		40. Bevakning och övervakning
86		41. Olika typer av brandlarm
87		42. Vikten av att rätt bedöma larmbehovet och av goda rutiner
88		43. Goda exempel
88		▪ Bevakning under sommarlovet minskade skadegörelsen
88		▪ Övervakad skolgård minskar skadegörelse
91	Del 8	Forskning
92		44. Projektet Anlagd brand
93		Källor och referenser
93		Publikationer från tekniska delprojekt
94		Publikationer från övriga delprojekt
94		Examensarbeten inom projektet
95		Övrig forskning
95		Andra praktiska verktyg

Sammanfattning

Det är i de allra flesta fall en komplex problembild som ligger bakom att unga ägnar sig åt skadegörelse. Därför krävs också ett batteri av åtgärder för att återskapa en trygg miljö i de skolor och förskolor som drabbats.

Samverkan och samsyn inom skolan men även mellan skolan och kommunala aktörer är nödvändigt för att aktörerna ska se verkligheten på samma sätt och gemensamt kunna förebygga skadegörelse och anlagda bränder.

Den högsta politiska ledningen i kommunen måste ta ansvar för att det förebyggande arbetet prioriteras, att det finns direktiv att arbeta efter och att resultaten löpande följs upp. Det är viktigt att samla in relevant statistik för att kartlägga situationen, analysera vad som behöver göras och även få en bild av vilka resultat åtgärderna ger.

I den enskilda skolan är rektorn en nyckelperson, en ledare som ska vara synlig i verksamheten, men för att upprätthålla en trygg miljö krävs att hela organisationen genomsyras av ett gemensamt säkerhetstänkande.

Aktuell forskning om skadegörelse, social oro och anlagd brand visar att det krävs en kombination av åtgärder för att komma till rätta med problemen. I den kombinationen ingår tekniska åtgärder, exempelvis att bygga rätt och ha en god övervakning, men även sociala åtgärder där samverkan är en viktig del.

Slutligen är skolan och förskolan de arbetsplatser som oftast drabbas av anlagd brand. För att skapa den trygga miljö som ger barn och unga bäst förutsättningar att tillägna sig kunskaper och utvecklas som individer krävs att de vuxna i verksamheterna agerar.

Rent konkret kan det framhållas med ett uttryck myntat av Barbro Johansson, säkerhetsstrateg vid Skolfastigheter i Stockholm AB, SISAB, som lyder **Våga se, våga höra, våga agera** där betoningen ligger på att vuxna verkligen ska våga dessa saker. Här ingår att alla vuxna måste reagera om ungdomar går utanför ramarna. Om vuxna bara går förbi utvecklas istället acceptans. Att de vuxna i verksamheterna inte vandrar genom skolan eller över skolgården med skygglappar är det första steget för att kunna skapa en nödvändig dialog.

DEL 1

INLEDNING

1. Så här är skriften upplagd
2. Skadetrappan
3. Fånga upp negativa beteenden
4. Skadegörelse och anlagda bränder är ett allvarligt problem
5. Var i skolan anläggs bränder?
6. Olika motiv bakom anlagd brand
7. Skolan ska vara en trygg arbetsmiljö

1. Så här är skriften upplagd

Du som läser detta är troligen på något vis inblandad i arbetet inom skola och förskola i Sverige. Kanske arbetar du som rektor, förskolechef, fastighetschef, förvaltare, i ett försäkringsbolag, som politiker eller som lärare eller pedagog på en skola eller förskola.

Målet med skriften är att tillhandahålla verktyg för att skapa en trygg miljö i skolan eller förskolan i den aktuella situationen – vare sig det handlar om att bygga nytt, bygga om eller bedriva verksamhet i en befintlig byggnad. Tanken är att ge tydliga exempel på fungerande åtgärder som minskar risken för skadegörelse i form av klotter, glaskrossning och anlagd brand.

Skriften är uppdelad i åtta huvudkapitel utifrån ämne, exempelvis Kostnader, som sedan rymmer ett flertal avsnitt med tydliga rubriker. Denna kapiteluppdelning är gjord för att läsaren i innehållsförteckningen lätt ska kunna finna relevanta avsnitt. Varje kapitel avslutas med några goda exempel på hur olika verksamheter har arbetat praktiskt för att lösa olika slags problem.

I kapitlet Källor och referenser, i slutet av skriften, sammanfattas aktuell forskning om hur det går att arbeta förebyggande för en säkrare och tryggare miljö i skola och förskola.

Vissa av åtgärderna som beskrivs kostar pengar, medan andra är gratis. Även sådant som kan ses som småsaker, som att alla hjälps åt att plocka upp skräp, spelar stor roll för stämningen och i förlängningen för att skolan eller förskolan ska vara en trygg miljö.

En viktig del är mänskliga aspekter, som hur man med hjälp av utbildning och attitydarbete kan öka tryggheten och minska risken för skadegörelse och bränder. En annan del är olika tekniska lösningar, exempelvis hur byggnader bör byggas och underhållas, men även vilka larmsystem som fungerar bäst.

2. Skadetrappan

Forskning visar att det finns samband mellan skadegörelse och annan kriminalitet, vilket har använts för att skapa en modell kallad skadetrappan. Denna modell innebär att förekomst och acceptans av mildare brott leder till att situationen trappas upp allteftersom och med tiden skapas en otrygg miljö.

Denna tankegång baseras på den så kallade "Broken window"-teorin med ursprung i New York, där det i bostadsområden med trasiga fönster gick att se att även annan form av skadegörelse och kriminalitet eskalerade. Nolltolerans som innebar att man omgående lagade trasiga fönster gav här goda resultat.

FIGUR 1. Skadetrappan

Skadetrappmodellen baseras även på teoribildning om normalisering, vilken innebär att om normbrytande beteende accepteras – som klotter, kränkande språk, att elda papper – vrids ”normaliseringsratten” gradvis upp och med tiden accepteras allt grövre normbrott (se Figur 1 Skadetrappan).

Ulf Mårtensson och Gunnar Dahl, tidigare verksamma vid utbildningsförvaltningen i Karlstad, har arbetat mycket med trygghetsfrågor och som en del i detta arbete anpassat skadetrappmodellen för att beskriva hur de steg som föregår anlagd brand i skolmiljön kan se ut.

På de nedre trappstegen syns då varningstecken som grovt språk och klotter på väggar. Därefter trappas situationen stegvis upp till att innefatta allt grövre skadegörelse. I övre delen av skalan ingår våldsincidenter, som mobbing, och att elever eldar i papperskorgar. Till slut kan situationen eskalera och skolan står inför en större anlagd brand.

3. Fånga upp negativa beteenden

Både skadegörelse generellt och specialfallet anlagd brand är komplexa problem, men även mindre åtgärder förbättrar situationen. Något som har god effekt och förhindrar att skolan hamnar i en nedåtgående spiral är att tidigt fånga upp och reagera på signaler om att beteenden och attityder håller på att förändras i negativ riktning.

När det gäller anlagd brand ska skolan också aktivt arbeta för nolltolerans mot så kallat eldande, alltså när elever bränner papper eller använder tändare på träytor. Det är viktigt att detta beteende inte normaliseras och betraktas som harmlöst.

I intervjustudier med ungdomar mellan 14-16 år och skolpersonal undersökte forskare attityder. Alla intervjuade var överens om att anlagd brand var ett mycket allvarligt brott, eftersom en brand kan skada många människor. Men trots att både ungdomar och skolpersonal anser att anlagd brand är allvarligt, kopplar man inte ihop anlagd brand med det som beskrivs som eldande. Skolan måste därför aktivt arbeta mot all form av eldande eller ”lek med eld”, och även rapportera alla sådana händelser som incidenter.

4. Skadegörelse och anlagda bränder är ett allvarligt problem

Skadegörelse är ett stort problem i skolan och förskolan då det skapar en otrygg miljö. I specialfallet anlagd brand kan resultatet bli en totalförstörd skola och att personer skadas allvarligt, även om en sådan brand lyckligtvis ännu inte har inträffat.

I Sverige brinner det i en skola om dagen. Bara ungefär 10 procent av bränderna under 2012 var orsakade av tekniska fel. Det innebär att en mycket hög andel av bränderna i skolor och förskolor är anlagda. Oftast resulterar

TABELL 1. De största skolbränderna 2009

Torslandaskolan, Göteborg	190 miljoner kr
Lombolaskolan, Kiruna	100 miljoner kr
Killebäcksskolan, Södra Sandby	70 miljoner kr
Hovsjöskolan Södertälje	50 miljoner kr
Lekensskolan, Älvsbyn	60 miljoner kr
Garda skola, Gotland	35 miljoner kr
Totalt	505 miljoner kr

De sex största egendomsskadorna på skolor under 2009 uppgick tillsammans till mer än 500 miljoner kronor bara i de kostnader försäkringsbolagen hade. Till detta kommer kostnader för andra skolbränder, för kommunernas självrisker, för förberedelsematerial som lärarna gått miste om och tillverkat material som skolbarnen blivit berövade.

Källa: Brandskyddsföreningen

bränderna i begränsade rökskador och utbrunna papperskorgar, men slutresultatet kan bli förödande. Varje år totalförstörs hela eller delar av flera skolor och förskolor.

Under åren 2005-2012 skedde årligen mellan 400-500 bränder i skolor, vilket innebär uppåt tio stycken i veckan. Den årliga kostnaden uppskattas till cirka 300-400 miljoner kronor. Kostnaderna för bränder i skolbyggnader nådde ett maximum år 2009 då de sammantaget uppgick till cirka 900 miljoner kronor.

Det är också viktigt att ha klart för sig att en anlagd brand i en skola är ett mycket allvarligt brott som rubriceras som mordbrand, vilket är en brand som innebär fara för annans liv eller hälsa, eller omfattande förstörelse av annans egendom.

5. Var i skolan anläggs bränder?

Anlagda bränder kan uppstå där man normalt inte förväntar sig en brand, som vid en ytterfasad eller inne på en toalett. I de fall brännbara vätskor används kan branden också bli kraftigare än en brand som uppkommer på grund av tekniska fel.

De flesta bränder i skolor anläggs under skoltid och upptäcks därför ofta innan skadorna blivit omfattande. Under dagtid är det vanligast att bränder anläggs på skoltoaletter men även i trapphus eller korridorer. De bränder som anläggs utanför skoltid riskerar dock att få större omfattning och dessa anläggs ofta utomhus intill fasaden, exempelvis i sopkärl eller med hjälp av skräp som finns på skolgården.

På förskolor startar en större andel av bränderna utomhus, medan anlagda bränder inomhus är ovanliga.

6. Olika motiv bakom anlagd brand

Genom att undersöka tingsrättsdomar avseende anlagd brand går det att särskilja fem typer av anlagda skolbränder. En form är bränder med vandalisering som motiv, som ofta utförs av tonårspojkar i grupp. Ett annat motiv till att anlägga brand är att förhindra skolverksamhet. Dessa bränder anläggs på dagtid av både flickor och pojkar, exempelvis på toaletter eller i skåp. Ofta är det två personer som tänder på och syftet kan vara att slippa ett läxförhör.

En speciell typ av bränder anläggs av unga med psykiska problem. Denna grupp består av både flickor och pojkar, oftast äldre än 18 år. Ytterligare en kategori bränder anläggs för att dölja annan brottslighet, som inbrott, ofta av pojkar över 18 år. Slutligen kan skolbränder uppstå som bieffekt, exempelvis när avsikten är att värma sig, skrämman andra med smällare eller vid ”lek” med fyrverkeripjäser. Här är det ofta pojkar mellan 15 och 18 år som ligger bakom.

Värt att notera är att dessa resultat härrör från en studie av tingsrättsdomar. Det innebär att endast de som är straffmyndiga, alltså 15 år eller äldre fångas upp, men även barn under 15 år anlägger bränder.

7. Skolan ska vara en trygg arbetsmiljö

Skolan är barnens och de ungas arbetsmiljö och ska vara trygg. I samarbete med forskare från bland annat Lunds universitet har Ulf Mårtensson och Gunnar Dahl utformat den så kallade Karlstadsmodellen, som beskriver fyra olika typer av åtgärder för att uppnå en trygg atmosfär.

- Åtgärder för att förbättra den fysiska miljön kan vara att beskära växter för ökad insyn, eller att flytta cykelställ till platser med hög kontroll.
- Olika tekniska åtgärder kan vara att installera belysning som både gör skolgården lockande för hundägare att passera på kvällen och ökar den upplevda risken för en förövare att bli upptäckt.
- Den tredje typen är symboliska åtgärder, som att via staket ge signalen att bara behöriga äger tillträde. Skyltar kan också vara ett sätt att markera vilka som har rätt att vistas vid skolan eller förskolan. Samlat ger detta ett intryck av ”försvarbart område”, att skolan bryr sig om sin omgivning och vad som händer där (se bild sidan 17).
- Psykologiska åtgärder, slutligen, kan vara att hålla rent och snyggt, eftersom en ovårdad miljö ger intrycket att ingen bryr sig. Ett annat exempel är att spela bakgrundsmusik för att ge en lugnare atmosfär.

Det är viktigt att alla delarna finns med i det förebyggande arbetet för att modellen ska ge effekt och även att sociala åtgärder riktas mot elever i en utsatt livssituation och som därför löper ökad risk att begå olika former av normbrott.

Mer utförliga beskrivningar av olika angreppssätt – både det som i skriften kallas ”mjuka åtgärder” som har med samverkan och beteenden att göra, och

Håll vår förskola hel och ren – här går våra barn på dagarna!

Se till att det är fint när barnen kommer.
Plocka bort efter dig och använd papperskorgen.

Tack!

Hälsningar från barn och personal

Att med pedagogiska skyltar visa att skolan eller förskolan värnar om sitt område är en symbolisk åtgärd. Denna skylt, som har verksamheten som avsändare, är tänkt att få ungdomar som använder skolområdet utanför skoltid att fundera ett varv till.

Skylten ovan är till stor del kopierad från Skolfastigheter i Stockholm AB (SISAB)

”hårda åtgärder” i form av olika tekniska lösningar som larm och bevakning – presenteras i kommande kapitel.

Mer än en miljon barn i Sverige har skolan som sin dagliga arbetsplats. Att kunna verka i en trygg miljö är en förutsättning för att barn och unga ska kunna tillgodogöra sig undervisningen och utveckla både sina kunskaper och sitt sätt att verka som individer tillsammans med andra.

En skola eller förskola bär ansvaret om en elev skadas, exempelvis skär sig på krossat glas. Förskolan eller skolan får en så kallad ansvarsskada.

DEL 2

KOSTNADER

- 8 Faktiska kostnader kopplade till skadegörelse
- 9 Skadekostnaderna varierar
- 10 Självrisabelopp och försäkringar
- 11 Viktigt att tydliggöra vem som ska försäkra vad
- 12 Andra slags kostnader
- 13 Psykosociala kostnader
- 14 Goda exempel

8. Faktiska kostnader kopplade till skadegörelse

Anlagda bränder är oerhört kostsamma och även annan form av skadegörelse, som glaskross, vattenskador och klotter leder till höga och onödiga kostnader. Det ser olika ut på olika håll, men för att skapa en bild av situationen och vad som kan göras ges här en rad exempel.

År 2013 uppgick kostnaderna i Göteborgs stad för skador inom stadsdelarna till 12 miljoner kronor. Av dessa utgjorde 7,8 miljoner självrisk vilket stadsdelarna själva fick stå för. En dryg tredjedel av kostnaderna var för glaskross. I skadorna ingick även inbrott och stöld, klotter, övrig vandalisering, brandskador och vattenskador. Motsvarande kostnad hos lokalförvaltningen var 24 miljoner kronor varav 12,5 miljoner för självrisk. Här stod vattenskador för den största andelen.

Både inom stadsdelarna och lokalförvaltningen ingår skadekostnader för andra byggnader och verksamheter än skolor och förskolor, men merparten av kostnaderna kan hänföras till skador på skolor och förskolor.

Vissa typer av skador är mycket vanliga i skolan. Nedan redovisas några kostnadsexempel på enskilda typskador. Beloppen, som gäller år 2013, är framtagna av Försäkrings AB Göta Lejon som försäkrar Göteborgs stad.

- › En toalettbrand som varit begränsad till endast en papperskorg och som blivit släckt omgående kostar cirka 5 000 kronor. Om utrymmet är försett med sprinkler som aktiverats kan kostnaden uppgå till 40 000 kronor på grund av vattenskador.

- › En toalettbrand som har spridit sig från en papperskorg, där rök även spritt sig till lokalen utanför och till ventilationen kostar mellan 60 000 och 120 000 kronor.
- › Prisexempel för glaskross ligger på omkring 5 000 kronor per fönsterruta då standardglas används.

9. Skadekostnaderna varierar

Skadekostnaderna för skolor och förskolor inom olika kommuner ser olika ut, bland annat beroende på kommunens storlek. I föregående kapitel nämns att kostnaderna i Göteborg år 2013 uppgick till 8 miljoner kronor under årets första tio månader.

Skolfastigheter i Stockholm AB, SISAB, är ett kommunalt fastighetsbolag som ansvarar för sammanlagt 590 förskolor, grundskolor och gymnasier i Stockholm. Under 2013 hade SISAB kostnader för skadegörelse i form av glaskross, klotter och övrig skadegörelse som uppgick till 13,9 miljoner kronor. Kostnaderna för skadegörelse i form av brand, utöver större bränder, var för samma period 5,6 miljoner kronor.

10. Självriskbelopp och försäkringar

Självrisk är den kostnad som försäkringstagaren själv får betala vid händelse av skadegörelse eller brand. Det är försäkringsbolaget som bestämmer självriskens och dess nivå. En högre självrisk innebär en lägre ekonomisk risk för försäkringsbolaget.

En försäkringstagare kan förhandla fram en lägre självrisk, men då kan försäkringsbolaget kräva att försäkringstagaren istället betalar en högre årlig försäkringspremie. Omvänt kan försäkringstagaren få sin premie sänkt genom skadeförebyggande åtgärder, exempelvis larm eller bevakning. Försäkringstagaren kan alltså förhandla med försäkringsbolaget om premiernas nivå men dessa är i grunden kopplade till skadekostnader, försäkringsvärdet och risken för det som försäkras.

Vilket slags försäkringsskydd som passar en enskild skola eller förskola bäst beror av en mängd olika faktorer. Här kan exempelvis nämnas dess geografiska läge eller hur byggnaden är utformad.

I denna skrift beskrivs bara begreppen *första risk* och *fullvärdesförsäkring*. Försäkringsbeloppet är den högsta summa som försäkringstagaren kan få ut i händelse av skada.

- ✦ Första risk innebär att fastighet och inventarier endast ersätts upp till det försäkringsbelopp som försäkringstagaren själv valt. Försäkringsbolaget ersätter uppkommen skada samt räddnings- och röjningskostnader upp till försäkringsbeloppet. Om byggnaden totalförstörs byggs den inte upp igen.
- ✦ En fullvärdesförsäkring utgår från de uppgifter som försäkringstagaren lämnat. Uppgifterna kan vara mycket detaljerade och också behöva uppgraderas över tid. Utifrån dessa uppgifter gör sedan försäkringsbolaget en

beräkning av försäkringsbeloppet, vilket kallas kalkylvärdering. I denna försäkring ansvarar försäkringsbolaget för att försäkringsbeloppet är korrekt.

TABELL 2. Självrisiker

Kommun	Verksamhet	Fastighetsägare
Göteborg	2 basbelopp	5 basbelopp
Stockholm	1 basbelopp	30 basbelopp

Självriskernas storlek varierar mellan kommunerna och mellan verksamhet och fastighetsägare. Ett prisbasbelopp 2013 är 40 400 kronor.

Vid en fullvärdesförsäkring byggs byggnaden upp igen, exakt som den var utformad. Uppbyggnaden kan därför vara förknippad med extra kostnader, exempelvis om byggnaden är äldre och man har så kallat ålderavdrag, i de fall försäkringstagaren vill ändra byggnadens utformning eller om förändringar behövs på grund av myndighetskrav. För det sistnämnda kan försäkringstagaren teckna en merkostnadsförsäkring för myndighetskrav.

Hur självrisken fördelas mellan verksamhet och fastighetsägare kan variera i olika kommuner, se tabell 2.

I Stockholm har skolor och förskolor som verksamhet en självrisk på ett prisbasbelopp, medan fastighetsägaren har en självrisk på 30 prisbasbelopp. Ett prisbasbelopp 2013 är 40 400 kronor.

I Göteborg är fördelningen istället att verksamheten står för en självrisk omfattande två basbelopp medan fastighetsägarens självrisk ligger på fem basbelopp.

Tio mindre kommuner, bland andra Kiruna, Piteå och Gävle, försäkras av Svensk Kommun Försäkring AB. Här har man istället valt en generell självrisk på 400 000 kronor. Vid exempelvis en vattenskada, då både fastighetsägaren (ett separat kommunalt bolag) och den kommunala verksamheten drabbas av skadekostnader som överskrider självrisken, delar man lika på självriskkostnaden och betalar 200 000 kronor vardera.

11. Viktigt att tydliggöra vem som ska försäkra vad

Grundregeln är att skolan eller förskolan som bedriver verksamhet ansvarar för de delar som är kopplade till verksamheten, exempelvis inventarier, medan fastighetsägaren har ansvar för byggnaden. Uppdelningen följer den huvudprincip som innebär att var och en försäkras sin egen egendom.

Vad som sedan ingår i de olika parternas försäkringsansvar beror på vilken verksamhet som bedrivs, men i grova drag ansvarar fastighetsägaren för byggnadskonstruktionen, samt för fasta installationer, exempelvis rördragningsystem.

Verksamheten ansvarar oftast för inventarier, möbler och de speciella tillbehör som ingår i verksamheten. I gråzonen, där det beror på vad man kommer överens om, kan det finnas sådant som kabeldragningsystem för it, olika slags larm, sanitetsporslin eller köksutrustning.

Tydligt ansvar. Med hjälp av en så kallad krysslista går det att komma överens om vem som ska försäkra vad, alltså vilka delar som fastighetsägaren ska stå för och när det istället är verksamheten som har ansvaret. Tydliga gränsdragningar förhindrar oklarheter i händelse av en försäkringsskada.

Källa: SISAB, för mer information se www.sisab.se

Vem som försäkrar vad bör alltid tydligt skrivas in i hyresavtalet. En noggrann formulering av vad som gäller förhindrar att regleringen drar ut på tiden på grund av oklarheter om skolan eller förskolan skulle drabbas av skadegörelse eller brand.

Det finns exempel på ramavtal som reglerar detta, med detaljerade krysslistor eller gränsdragningslistor som tar upp allt från sanitetsporslin till inbrottslarm och OH-duk.

Då tydliggörs för varje fall om det är hyresgästen eller fastighetsägaren som har försäkringsansvaret. Formellt är detta ett avtal mellan fastighetsägaren och hyresgästen. Försäkringsbolaget är alltså inte avtalspart men följer ramavtalet/krysslistan samt gällande hyresavtal vid reglering av skador som drabbar fastighetsägaren och hyresgästen (se bild föregående sida).

12. Andra slags kostnader

Skadegörelse och brand innebär ofta även andra kostnader än de som är specifikt kopplade till skadan. Till dessa kan räknas kostnader för tillfälliga lokaler vid en brand eller om fönster/dörrar skadats. Förutom de kostnader som räknas i ekonomiska termer tillkommer även psykosociala kostnader, vilka behandlas i nästa kapitel.

13. Psykosociala kostnader

Att återställa efter en brand kostar avsevärda summor och får även en lång rad negativa följder av psykosocial karaktär. Det kan handla om ändrade rutiner och ökad oro för personal, elever, förskolebarn, anhöriga och andra som är beroende av en fungerande verksamhet. Dessa konsekvenser ger ökad arbetsbelastning för verksamhetsföreträdare, personal, fastighetsägare och förvaltare.

Ett exempel på detta beskrevs på Skolan Brinner-konferensen år 2010 när rektor Urban Lindgren berättade om vad som skedde efter att Lekenskolan i Älvsbyn brann ner till grunden i februari år 2009. Skolan hade precis byggt om taket och alla klassrum var nymålade när branden bröt ut. I skolan gick 180 elever och 30 personer arbetade där.

Några aspekter som han nämnde var att personalen splittrades och många lärare saknade de depåer av egentillverkat undervisningsmaterial som de byggt upp över tid. I de mer komprimerade lokaler där undervisningen fick ske efter branden saknades grupprum. Eleverna upplevde det som att det blev ett nytt läsår, eftersom allt arbete de skapat gick förlorat i branden och att det också krävdes anpassning till en ny skola. Många elever var rädda för allt det nya.

Lärarna fick bedriva krishantering med eleverna initialt, men det är viktigt att även personalen får hjälp med krishantering, då reaktionen kan komma flera månader efter branden.

När det gällde framtiden beskrev Urban Lindgren hur personalen var orolig för lokalbristen och för att det fanns sämre resurser för de barn som behövde extra stöd. Dessutom upplevde personalen ökad arbetsbelastning och det uppstod otrivsel och trängsel i matsalen eftersom stora grupper barn av utrymmesskäl måste äta samtidigt.

14. Goda exempel

Rena skolgårdar och massutskick minskade kostnaderna

Under år 2006 uppgick S:t Eriks Försäkrings AB:s kostnader för bränder inom SISAB:s fastighetsbestånd till 110 miljoner kronor och SISAB:s kostnader för skadegörelse till 20 miljoner.

Skolfastighetsföretaget vidtog då åtgärder som gav tydligt resultat: År 2013 hade SISAB:s sammanlagda kostnader för skadegörelse sjunkit med hela 32 procent. Kostnaden för bränder sjönk till 20 miljoner kronor.

Barbro Johansson, säkerhetsstrateg vid SISAB, beskriver några av projekten.

– Det är viktigt att säkerhetstänkandet når ut i hela organisationen, till alla medarbetare, eftersom ingen organisation är starkare än sin svagaste länk, säger Barbro Johansson.

En del var att göra alla medarbetare medvetna om problem med kvarlämnat skräp och annat brännbart på skolgården. För att komma till rätta med just detta infördes projektet Rensa Rent. Det innebar att bevakningsfirman ronderade skol- och förskolegårdar, fotodokumenterade brännbart material – det kan vara kvarglömda leksaker, lastpallar eller skräp och därefter kom en sopbil och hämtade skräpet.

I den första omgången, som omfattade femton skolor, togs 75 foton. Skolorna fick då veta att nästa gång detta skedde skulle fakturan för att transportera bort skräpet hamna på skolans bord. Detta ekonomiska hot gav resultat. Under den andra rondan togs bara några foton och under den tredje ett enda.

– Det var en lokalvårdare som ställt en sopsäck på gården, istället för i soputrymmet. Den fraktades visserligen undan men det blev en dyr säck, säger Barbro Johansson.

Nu görs Rensa Rent-ronder på alla SISAB:s skolor och förskolor och hur ofta en viss skola ronderas beror på behovet. Där det inte finns brännbart material på skol- och förskolegårdarna görs en Rensa Rent-rond någon gång per år, medan områden med mycket brännbart material får ronder flera gånger per år. ”Tillfället gör tjuven, men tillfället gör även eldaren” som Barbro Johansson uttrycker saken.

Massutskick via mejl till alla verksamheter var en annan åtgärd, billig och effektiv, som upplyser alla i verksamheten om att skadegörelse ”kan drabba mig och min verksamhet”. Det skärper uppmärksamheten på hur det ser ut i och kring den egna skolan eller förskolan.

DEL 3

MJUKA OCH HÅRDA ÅTGÄRDER

15 Mjuka och hårda åtgärder

16 Kombinerade åtgärder är en framgångsformel

15. Mjuka och hårda åtgärder

I denna skrift presenteras aktuell forskning om hur det vid skolor och förskolor går att arbeta med förebyggande åtgärder för att minska risken för olika slags skadegörelse. Här har vi valt att kalla dem mjuka och hårda åtgärder, men de skulle även kunna klassificeras som sociala respektive tekniska åtgärder.

Exempel på mjuka åtgärder är mänskliga aspekter, som hur man med hjälp av utbildning och attitydarbete kan öka tryggheten och minska risken för skadegörelse. Inom detta område faller även olika former av samverkan där skolan och förskolan arbetar tillsammans med andra aktörer inom och utanför den kommunala förvaltningen.

Hårda åtgärder är olika former av tekniska lösningar, som bra belysning eller användning av övervakningskameror. Här ingår också vilka larm- och låssystem som bör väljas. Målet med åtgärderna är i första hand att förebygga skadegörelse och i andra hand åtgärda situationen så tidigt som möjligt.

I ett eget kapitel tas även byggnadstekniska frågor upp, där det beskrivs hur skolbyggnader bör anläggas och underhållas.

16. Kombinerade åtgärder är en framgångsformel

Både mjuka och hårda åtgärder behövs i arbetet för att förbygga skadegörelse och anlagd brand i skolan och förskolan.

I en utvärdering jämfördes 20 kommuners arbete mot anlagda skolbränder, där femton olika förebyggande insatser hade använts. I tretton av kommunerna hade antalet anlagda skolbränder minskat under åren 2007 till 2011. Frågan var vilken kombination av insatser som ledde till att antalet bränder minskade.

Något som visade sig fungera väl var mjuka åtgärder i form av samverkan och samsyn mellan flera aktörer, som mellan skola, fastighetsägare, socialtjänst, räddningstjänst och polis samt att detta arbetssätt kombinerades med hårda åtgärder i form av rondering eller kameraövervakning. Därtill behövs sociala insatser som utformas och riktas mot personer eller grupper i riskzonen för normbrytande beteende.

Det är alltså dessa specifika kombinationer som är verkningsfulla, det räcker inte med enbart kameraövervakning eller enbart samverkan.

Värt att notera är att dessa resultat härrör från studier av större kommuner. Det beror på att det krävs en viss mängd anlagda skolbränder för att kunna fastställa att det verkligen har skett en minskning av antalet bränder.

MJUKA ÅTGÄRDER: INOM SKOLAN

- 17 Olika former av mjuka åtgärder
- 18 Skolans och förskolans regelverk
- 19 Exempel på formuleringar i lagar och läroplan
- 20 Trygghetsvandring identifierar probleplatser
- 21 Systematiskt brandskyddsarbete i skola och förskola
- 22 Särskilda regler vid övernattning
- 23 Goda exempel

17. Olika former av mjuka åtgärder

Mjuka åtgärder inbegriper mänskliga aspekter, som hur det med hjälp av utbildning och attitydarbete går att öka tryggheten och minska risken för skadegörelse, våld och bränder i skola och förskola.

Inom området mjuka åtgärder faller även olika former av samverkan där skolan och förskolan arbetar tillsammans med aktörer utanför skolan (se nästa kapitel). Detta avsnitt handlar om det skadeförebyggande arbete som bedrivs inom skolans eller förskolans organisation.

18. Skolans och förskolans regelverk

Arbetsmiljölagen och föreskrifterna från Arbetsmiljöverket gäller även för skolan och förskolan.

Förskolan styrs av socialtjänstlagen och viktiga styrdokument inom skolans värld är Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet Lgr11 (2011), förordning som utfärdas av regeringen samt Skollag (2010:800) från Utbildningsdepartementet.

Såväl trygghet som studiero påverkas negativt i skolor som utsätts för skadegörelse och anlagd brand, och både arbetsmiljölagen och skollagen ställer krav på brand- och skadeförebyggande arbete i skolan.

19. Exempel på formuleringar i lagar och läroplan

Skadegörelse och anlagd brand på skolor och förskolor är att betrakta som ett fysiskt och psykosocialt arbetsmiljöproblem för de som arbetar där.

Även elever omfattas av arbetsmiljölagen som innebär att: *”Arbete skall planläggas och anordnas så, att det kan utföras i en sund och säker miljö”.*

I en ändring från sommaren 2013 står det i 2 § att *”Arbetsgivaren ska systematiskt planera, leda och kontrollera verksamheten på ett sätt som leder till att arbetsmiljön uppfyller föreskrivna krav på en god arbetsmiljö. Han ska utreda arbetsskador, fortlöpande undersöka riskerna i verksamheten och vidta de åtgärder som föranleds av detta. Åtgärder som inte kan vidtas omedelbart ska tidsplaneras.”*

I skollagen betonas att: *”Utbildningen ska utformas på ett sådant sätt att alla elever tillförsäkras en skolmiljö som präglas av trygghet och studiero.”*

Brandförebyggande insatser kan också motiveras och legitimeras utifrån styrdokument i skolan som läroplanen. I Lgr11 finns skolans övergripande mål och riktlinjer formulerade.

Ett sådant mål är att varje elev: *”visar respekt för och omsorg om såväl närmiljön som miljön i ett vidare perspektiv”* samt att läraren ska: *”klargöra och med eleverna diskutera det svenska samhällets värdegrund och dess konsekvenser för det personliga handlandet”* samt *”stärka elevernas vilja att lära och elevens tillit till den egna förmågan”.*

Vidare är det skolans mål att varje elev: *”tar ett personligt ansvar för sina studier och sin arbetsmiljö”* och att alla som arbetar i skolan ska: *”främja elevernas förmåga och vilja att ta ansvar och inflytande över den sociala, kulturella och fysiska skolmiljön”.*

20. Trygghetsvandring identifierar problemlatser

Det finns olika sätt som skolan kan arbeta på för att skapa en bättre miljö. Trygghetsvandringar är en metod för att hitta de platser som kan behöva åtgärdas i och omkring skolan. Här tar man hjälp av eleverna och en trygghetsvandring innebär att systematiskt gå runt och identifiera platser som upplevs som otrygga.

Det är viktigt att skolledningen har en plan för hur de förslag som trygghetsvandringen leder fram till ska fångas upp. Om inget händer efter vandringen och inga åtgärder vidtas kan vandringen ha motsatt effekt.

De förslag som trygghetsvandrarerna kommer på vid vandringen kan handla om tekniska lösningar men också att eleverna identifierar platser där det kan vara värdefullt med ökad vuxennärvaro.

För att få fram så många förslag som möjligt bör vandringsgrupperna vara sammansatta så att eleverna törs prata fritt. En idé kan vara att dela in klassen i smågrupper eller kanske att pojkar och flickor går var för sig.

Läraren ska vara med på vandringen och bör också muntligen presentera trygghetsvandringen och dess syfte för eleverna innan det är dags att gå iväg. Både skolan och skolgården ska omfattas av vandringen och det kan vara bra för tydligheten att fotografera miljöer som är skräpiga eller nedklottrade och som bör åtgärdas.

Direkt efter trygghetsvandringen sammanfattas det som upptäckts och det som sägs dokumenteras. Skolan ska också låta eleverna delta i de åtgärder som ska vidtas i skolmiljön.

21. Systematiskt brandskyddsarbete i skola och förskola

Systematiskt brandskyddsarbete, SBA, krävs för att förebygga att brand eller annan fara uppstår i skola och förskola och följer *lagen om skydd mot olyckor*, SFS 2003:778, 2 kap 2 §.

Fastighetsägaren och verksamheten ska samverka i detta arbete, som innebär att metodiskt gå igenom verksamhetens behov av brandskydd, se till att det fungerar och att alla i organisationen har den kunskap och det material som är nödvändigt för att förebygga brand samt agera om en brand uppstår.

I arbetet ingår att utse en brandskyddsansvarig. Har denna uppgift inte delegerats skriftligt till någon i personalgruppen är högste chef brandskyddsansvarig, till exempel rektor eller förskolechef. Den brandskyddsansvariges roll är att tydliggöra hur organisationen ser ut och även att se till att all personal och elever får utbildning om hur man ska agera vid brand och annan fara.

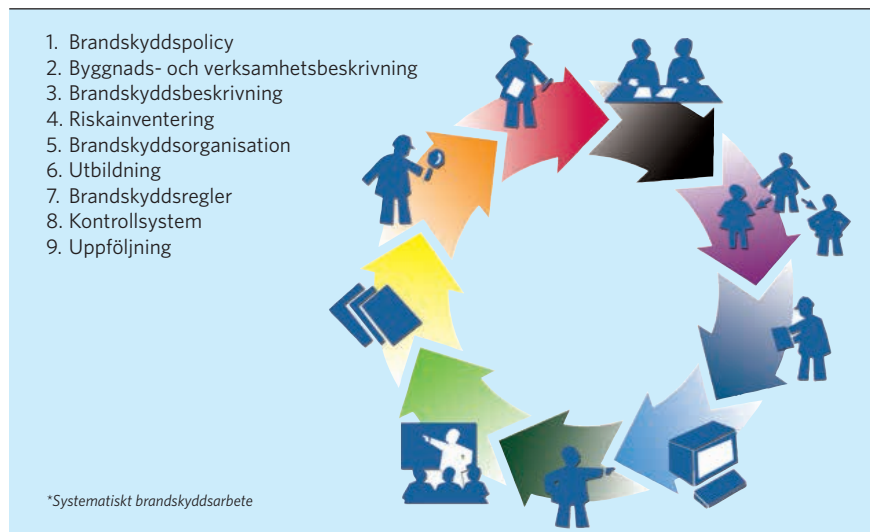
Det är viktigt att även vikarier får information om vilka rutiner som gäller vid larm, eftersom dessa kan skilja sig åt mellan olika skolor beroende på om exempelvis skolans brandlarm är vidarekopplat till räddningstjänsten eller ej.

Den brandskyddsansvarige ska också själv eller via delegat kontinuerligt kontrollera att såväl tekniska som organisatoriska delar av brandskyddet fungerar, samt se till att det finns dokument som beskriver brandskyddets uppbyggnad och att dessa dokument uppdateras.

Värt att notera är att en fara i byggnaden inte nödvändigtvis behöver vara en brand, utan kan vara ett hot om brand, utsläpp av gas eller annat som innebär risk för människors liv och hälsa.

När faran väl har identifierats behöver byggnaden utrymmas. En förutsättning för att detta ska fungera väl är att byggnader utformas brandsäkert, att skyddet inte slås ut av enskilda händelser och att rätt dimensionering följs.

FIGUR 2. Brandskyddsföreningens SBA-snurra

Viktigt brandskyddsarbete. För att det systematiska brandskyddsarbetet ska fungera krävs att det verkligen är både systematiskt och kontinuerligt. SBA gör det lättare att skydda medarbetare och lokaler från skador som kan bli följden av en brand. IBK® (Intern brandskyddskontroll) är Brandskyddsföreningens metod för Systematiskt Brandskyddsarbete.

Eftersom brandlarmen kan se olika ut på olika håll och vara kopplade på olika sätt är det viktigt att all personal känner till vilka rutiner som gäller vid brandlarm på just deras skola eller förskola. Om brandvarnare används bör de vara trådlöst seriekopplade. Brandvarnare ska kontrolleras varje månad.

Vid alla larm där brand konstaterats ska personalen även ringa 112.

Kontrollera om och var det brinner vid ett larm

NÄR DU RINGER 112

- Tala om vem som ringer
- Tala om vad som hänt
  - Tala om var du är
  - Möt upp räddningstjänsten
  - Öppna bommar

Det är viktigt att larmet hörs i hela byggnaden, vilket lämpligen kontrolleras med hjälp av regelbundna utrymningsövningar.

Byggnaden är uppdelad i olika brandceller, som hindrar att brand och rök sprids. Hur dessa brandceller ser ut visas på speciella brandskyddsritningar. Vid håltagning mellan brandceller, exempelvis för att dra it-kablar, måste brandtätning ske.

Dörrar mellan brandcellerna ska vara stängda, eller uppställda med en magnet som frigör dörren vid ett brandlarm så att dörren stängs. Dörrarna får aldrig ställas upp på annat vis, som med en kil, och får heller inte blockeras.

När skolan eller förskolan är stängd bör alla dörrar vara stängda, även de som inte är branddörrar. Detta förhindrar rökspridning om en brand skulle uppstå.

22. Särskilda regler vid övernattning

I de fall skolan används som övernattningslokal, som vid idrottsevenemang eller klassresor, gäller andra brandskyddsregler. Hur dessa är utformade skiljer sig åt mellan olika regioner.

I Göteborg har räddningstjänsten beslutat att strikta regler ska gälla vilket innebär att brandskyddet ska vara på samma nivå som gäller för hotell. I praktiken innebär det att endast ett antal skolor uppfyller kraven för att vara ”overnattningsskolor” och det är bara i dessa som övernattning får ske.

Andra brandskyddsregler gäller också då förskolan används som så kallat nattis och även här skiljer sig regelverket åt mellan olika regioner.

23. Goda exempel

Rektor en nyckelperson för framgångsrikt attitydarbete

I Östra gymnasiet i Skogås är ytterskalet stängt. Det krävs nyckeltag för att komma in i skolbyggnaden och besökare ska anmäla sig i receptionen. Det här är nödvändigt för att kunna skapa en egen kultur inne i skolan.

– Men innanför skalet har vi istället ett mycket stort mått av frihet, säger skolans rektor Stefan Vilkmán.

Elever har fri tillgång till kopieringsmaskinerna, där de får köa tillsammans med lärarna och de kan även använda hissarna. Målsättningen att alla som vistas i skolan ska uppleva en trygg miljö kräver ett tydligt ledarskap.

– Vi accepterar inte ovårdat språk och kan också i de fall det behövs stänga av stökiga elever eller använda regelverket om disciplinära åtgärder i skolorn, säger Stefan Vilkmán.

En anda av att värna den gemensamma miljön genomsyrar alla. Under rundvandringen böjer sig Stefan Vilkmán i förbigående ner för att ta upp papperskräp från golvet.

– Det är viktigt att rektor syns på skolan. Det skapar lugn. Därför tar jag mig lite tid varje dag för eleverna och går runt och samtalar med dem. Jag skjuter en del administration till de sena eftermiddagstimmarerna i stället.

Vinsten av detta är stor, enligt Stefan Vilkmán, och han ägnar lite extra tid åt elever som har högre energinivå och som är i behov av vuxenkontakt.

– Vi har även nolltolerans mot klotter, det tas omedelbart bort, säger han.

Att andra än skolans personal och elever rör sig i skolan är positivt. Exempelvis har skolan samarbete med konstföreningen i Skogås som ställer ut konst på skolans korridorväggar och utställningarna lockar såväl vuxna som dagisgrupper. I byggnaden finns även konferenslokaler med glasade väggytor som skolan hyr ut.

– Det blir en pedagogisk poäng – att se att det även ingår i vuxen- och arbetslivet att sitta och lyssna när någon pratar, säger Stefan Vilkmán.

Alla vuxna som vistas i skolan är viktiga förebilder och det är önskvärt att personal och elever strålar samman på ett naturligt vis. Därför finns exempelvis ett gym där både elever och lärare kan träna.

– Det är friskvård med ledare för personalen flera gånger i veckan och även studenterna har en timmes frivillig friskvård i veckan, säger Stefan Vilkmán.

Han betonar personalens betydelse, att vuxna finns i skolmiljön. Självklart lärare, men även elevhälsan, de som arbetar i skolans kafeteria och i skolmatsalen, vaktmästare och inte minst lokalvårdare.

– Våra städare är anställda av skolan och städningen sker under dagtid. Vi har exempelvis en sportintresserad kille som städar och gärna pratar lite fotboll med eleverna, säger Stefan Vilkmán.

Han berömmar också skolans 750 elever och betonar deras betydelse för den goda stämningen. Enligt honom är det viktigt att ettorna redan första dagen, de första minuterna i sin nya skola känner att ledningen har höga förväntningar på dem.

– Vi ger dem mycket frihet men kräver också deras medverkan. Vi skapar på så sätt en anda av medarbetarskap som är nyckeln till en trygg skola. Eleverna svarar upp med lojalitet, säger han.

Exempel på detta är att de säger till om någon obekant rör sig i skolan, eller om någon skolkamrat behandlas illa i sociala medier. De lämnar också in upphittade saker, till och med reda pengar, och hjälper till att vårda skolan.

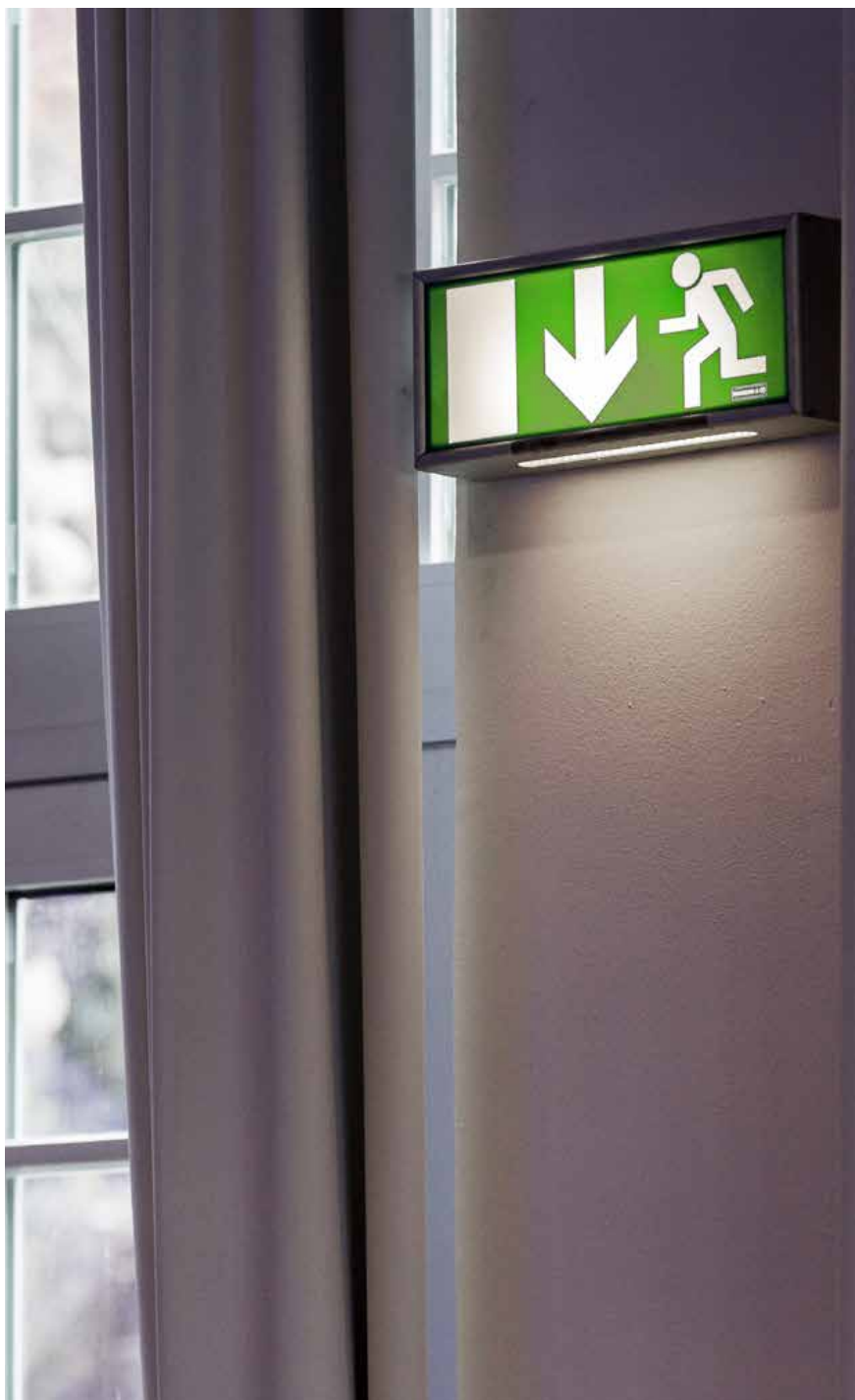
– Ibland när jag går ut i skolan under dagen lämnar jag min dörr vidöppen för att markera att jag litar på eleverna, avslutar Stefan Vilkmán.

Att våga tala om brandincidenter

Vid Midsommarkransens gymnasium i Stockholm är Krister Thun rektor och han berättade vid en konferens om anlagda bränder om händelser på hans skola för ett par år sedan. Bakgrunden var att gymnasieskolan skulle flytta från innerstaden till närförorten Hägersten. Den kommande flytten skapade oro bland både elever och personal. Under ett och ett halvt års tid var det stöktigt i elevutrymmena.

– En del elever tog chansen att bråka lite extra när det ändå var orolig stämning och smällde exempelvis av smällare och raketer. Sedan skedde två bränder, säger Krister Thun.

Vid det första tillfället tände någon på papper i en papperskorg inne på en toalett. Branden tog sig och orsakade rökutveckling, och när brandlarmet ljud fick alla evakuera skolan. Ingen person kunde knytas till händelsen.

– Som så ofta visste förstås många vilka som låg bakom, något som skapade en känsla av spänning och även gav dessa personer en position, säger Krister Thun.

I december 2012 skedde ytterligare en brand, som hade kunnat bli förödande. Här gällde det ett stängt klassrum där 32 elever satt och skrev prov. I springorna runt dörren till korridoren stoppade någon in pappershanddukar och tände på. När en flicka från klassen skulle gå på toaletten fick hon brinnande papper på sig när hon öppnade dörren.

I detta fall hann inte branden sprida sig, men situationen hade kunnat utvecklas på ett mycket allvarligt vis.

– Här polisanmälde vi händelsen och vittnen pekade först ut tre personer som befunnit sig i korridoren. Men vittnena var osäkra och vi hade heller inga kamerabilder, så polisen lade ner utredningen, säger Krister Thun.

Incidenten skapade oro på skolan, där elever kunde fråga sig ”vad händer om inte larmet fungerar?” Skolan flyttade till nya lokaler augusti 2013 och stämningen var inledningsvis god, men på hösten skedde ytterligare en toalettbrand. Då samlade Krister Thun hela skolan, alla 500 eleverna och all personal.

– Jag berättade hur obehagligt jag tyckte det var att leda en verksamhet som någon ville sätta eld på, om vilken oro jag kände över vad som skulle kunna hända. Mitt mål var att nå de 99,8 procent av eleverna som utgör de goda krafterna, säger Krister Thun.

Han hade också bjudit in brandförman Tony Hallin som berättade om konsekvenserna av en brand, hur oberäknelig den är och hur snabbt den kan sprida sig.

– Jag har aldrig haft en så tyst åhörarskara och jag såg många uppspärrade ögon, säger Krister Thun.

På skolan har nu eleverna själva börjat ta upp frågan om bränder, vid exempelvis elevrådsmöten är en fråga hur skolans brandskyddsarbete ser ut.

– Eleverna har också spontant tagit upp frågan om vad det kan bero på att vissa håller på att leka med eld och tända på saker, säger Krister Thun.

Hans råd är att se till att tala om det som har skett och skapa dialog med eleverna, gärna med hjälp av en professionellt brandkunnig person. Han nämner att frågan också tas upp i den rektorsgrupp han verkar i.

– Det finns inget att vinna på att vi tiger, vi måste våga tala om elefanten i rummet, säger Krister Thun.

DEL 5

MJUKA ÅTGÄRDER: SAMVERKAN

- 24. Systematiskt och samordnat arbete viktigt
- 25. Samverkan ger mervärde
- 26. Förebyggande åtgärder riktade mot individer
- 27. Förebygga genom att förbättra för grupper
- 28. Inte alltid enkelt att samverka
- 29. Goda exempel

24. Systematiskt och samordnat arbete viktigt

Skadegörelse, våld och anlagda bränder skapar en otrygg miljö i skolan och förskolan. Forskning visar att samverkan mellan skolan och andra kommunala aktörer är en framgångsrik väg att gå för att komma till rätta med den här typen av negativa beteenden.

Exempel på aktörer som kan ingå i sådana samverkansprojekt är räddningstjänst, polis, ideella föreningar, socialtjänst, barn- och ungdomspsykiatri, fastighetsägare och försäkringsbolag. En anledning till att samverkan är viktig är att skadegörelse och anlagda bränder kan ha flera bakomliggande orsaker.

När det gäller just anlagda skolbränder kunde forskare konstatera att det gick att särskilja fem typer av motiv. En typ handlade om vandalisering, en annan om att förhindra skolverksamhet, medan en tredje typ av bränder hade som motiv att dölja annan brottslighet. En fjärde typ av bränder anläggs av unga med psykiska problem och ytterligare en kategori skolbränder uppstod som bieffekt, exempelvis när avsikten var att värma sig, skrämma andra med smällare eller vid ”lek” med fyrverkeripjäser.

Att det finns olika orsaker till att unga anlägger bränder innebär också att olika angreppssätt bör användas. Handlar det om psykiska problem är tidig upptäckt och åtgärder i samverkan mellan skolhälsovård och barn- och ungdomspsykiatri viktigt.

Vid skadegörelse mot skolbyggnaden kan lämpliga åtgärder vara sociala insatser mot ungdomsbrottslighet i allmänhet, i kombination med åtgärder för ökad kontroll och ökad upptäcktsrisk, genom exempelvis rondering eller kameraövervakning. Är skadegörelsen snarare riktad mot skolan som institution är det lämpligt med åtgärder med inriktning på samarbetsklimat och sociala relationer i skolmiljö.

25. Samverkan ger mervärde

Enligt forskare ingår det som kallas tvärsektoriell samverkan, alltså koordinerad samverkan mellan olika aktörer, i ett framgångsrikt förebyggande arbete. Det kan handla om samverkan mellan räddningstjänst, polis, socialtjänst, utbildningsförvaltning, enskilda skolor, kommunens säkerhetsansvariga, försäkringsbolag, fastighetsägare, vaktbolag och Brandskyddsföreningen.

En fördel med samverkan kring komplexa samhällsproblem är att gränserna mellan organisationer och professioner kan kvarstå, samtidigt som respektive organisations och professions styrkor, kompetenser och kunskap kan mobiliseras. Valfungerande tvärsektoriell samverkan kan också bidra till bättre överblick över situationen i kommunen. Utifrån ett lokalt förankrat och problembaserat arbetssätt kan samverkansgruppen lyfta olika aktörers synsätt på det lokala problem som man vill hantera, exempelvis anlagda skolbränder eller annan skadegörelse.

Konkret innebär också tvärsektoriell samverkan att utbudet av möjliga förebyggande åtgärder ökar, eftersom de olika aktörerna bidrar med sina enskilda angreppssätt och metoder. En annan fördel med samverkan är att de olika organisationernas initiativ kan koordineras, vilket leder till bättre utnyttjande av resurser och att dubbelarbete kan undvikas.

En fördel som mindre kommuner har då det gäller samverkan är närheten mellan olika aktörer och de många informella kontaktytorna.

26. Förebyggande åtgärder riktade mot individer

Att förebygga problem kräver att rätt insatser riktas mot individen, eller mot grupper av individer, beroende på hur problemet identifieras.

Social prevention är en beteckning för åtgärder som ska minska personers och gruppers benägenhet att begå brott, exempelvis genom utveckling av vissa kunskaper, färdigheter eller värderingar. En vanlig primär social preventiv insats mot anlagda skolbränder är möten och utbildningar då räddningstjänsten träffar elever och skolpersonal.

Sekundär social prevention vänder sig till personer som bedöms vara i riskzonen för att begå normbrott. Åtgärden kan också vända sig till grupper, skolklasser eller skolor i riskzonen. Att denna typ av åtgärder kan vara verkningfulla beror på att de riktas till personer innan ett problembeteende har befästs.

Tertiär social prevention riktar sig till personer som har erkänt eller som misstänks för skadegörelse, exempelvis brandanläggelse. Åtgärderna är här tänkta att minska risken för återfall.

27. Förebygga genom att förbättra för grupper

Genom att analysera hur det ser ut i Malmö har forskare kunnat se att vissa områden är särskilt utsatta. Därför kan en möjlig väg vara att rikta det förebyggande arbetet mot områden, snarare än mot individer.

- › Strukturell prevention handlar om att i grunden förbättra livsvillkoren i utsatta områden, för att på så sätt förebygga skadegörelse och brott. Här ingår att skapa bättre levnadsförhållanden genom att minska trångboddhet, öka möjligheten till arbete och utbildning, förbättra tillgången till vård och barnomsorg – alla åtgärder som minskar människors utsatthet och socio-ekonomisk stress. En annan del är att stödja familjer och individer i utsatta områden, genom att exempelvis se till att det finns meningsfull fritidssysselsättning för ungdomar.
- › Situationsanpassad prevention utgår från det faktum att det sker skadegörelse och brinner oftare på vissa ställen än andra. En områdesbaserad analys innebär då att i ett första steg välja ut ett antal relevanta risk- och skyddsfaktorer och bedöma deras tillstånd på olika nivåer – för individen, familjen, skolan och grannskapet. Sådana risk/skyddsfaktorer kan vara hur skolan fungerar – en välfungerande skola skyddar individen mot brott, medan en skola i fritt fall kan utgöra risk för brott.

Sedan kan så kallade hot spots identifieras, platser som är särskilt utsatta för skadegörelse, klotter eller bränder. Det gäller att analysera vad som sker där och hur platsen används, för att i förlängningen kunna förebygga/motverka ytterligare skadegörelse. Här kan skolpersonal, fastighetskötare, fältassistenter eller polis och räddningstjänst ge information.

28. Inte alltid enkelt att samverka

I en forskningsrapport från 2014 har forskare vid högskolan i Borås genom intervjuer försökt ta reda på hur samverkan kring det förebyggande arbetet fungerar mellan räddningstjänst, rättsväsende, vård och olika kommunala instanser inom Borås stad.

Det visade sig finnas intresse hos de berörda verksamheterna för att samverka, men arbetet försvåras av att problembilderna skiftar. Forskarna kunde konstatera att medan vissa tittar på individen, knyter andra problemen till själva situationen. Aktörer som främst knöt sin verksamhet till individer och hantering av dessa var socialtjänst, barn- och ungdomspsykiatri, polis och specialpedagogiskt centrum. De aktörer som istället riktade sin verksamhet mot att kontrollera en situation, ett fenomen eller en händelse, var räddningstjänsten, brottsförebyggande råd, folkhälsa och stadsplanering.

Det finns alltså öar av samverkan men alla verksamheter är inte involverade. Enligt forskarna behöver verksamheterna dels hitta gemensamma definitioner för problembilder och mål, dels behövs någon central funktion inom kommunen som koordinerar arbetet.

Nedan beskrivs dock goda exempel på väl fungerande samverkan, som kan fungera som inspiration.

29. Goda exempel

Brandutbildning för skolelever

I Storgöteborg har räddningstjänsten länge samverkat med skolan och Pernilla Alsterlind är samordnare av förebyggande åtgärder mot anlagd brand och spindeln i nätet.

– Sedan år 2008 arbetar vi med HÄFA i 5:an, där alla femteklassare får utbildning till vardagsbrandman av brandmän. De får lära sig hur de bör agera vid en brand, exempelvis att stängda dörrar minskar spridning av brand och rök, säger hon.

HÄFA står för Händelsebaserat förebyggande arbete och insatsen HÄFA i 5:an riktas till alla skolor inom Storgöteborg, oavsett om skolan drabbats av anlagda bränder eller ej.

Pernilla Alsterlind beskriver hur brandmännen kan förklara att det inte är något problem att släcka en brinnande container på skolgården, men att den onödiga insatsen kan ta tid från sådant som är mycket mer brådskande – exempelvis om någon sitter med båda benen fastklämda i sin bil efter en krock på E6:an.

– Fokus ligger på att främja det goda beteendet, säger hon.

I de fall en klass eller en individ bedöms vara i riskzonen för att anlägga brand eller om skolan har drabbats av brand finns insatsen Konsekvenslektion, där erfarna brandmän berättar om brand i lektionsform.

– Här gäller det att lyssna in vad klassen behöver. Känner sig eleverna otrygga kan man trycka på att räddningstjänsten kan vara på plats snabbt och att det inte är någon fara eftersom brandlarmen fungerar. Är det istället normbrytande beteenden som ligger bakom att rektor bedömt att klassen behöver en Konsekvenslektion är målet att eleverna ska fatta allvaret, vilka

konsekvenserna av en brand kan bli och att det inte är ett OK beteende, säger Pernilla Alsterlind.

Om en eller ett par elever har anlagt bränder finns insatsen Förtroendesamtal, då föräldrarna och skolan är närvarande. Även här beskriver brandmän hur snabbt en brand kan utvecklas och betonar att en anlagd brand betraktas som mordbrand.

– Det är i båda fallen viktigt att få igång en dialog med eleverna eftersom orsakerna bakom anlagd brand ofta är komplexa. Brandmannen utgår från barnperspektivet och frågar eleverna om deras vardag och hur de kände det den dagen det brann och kan på så vis få igång samtal om hur man ska mobilisera de goda krafterna för att skapa ökad trygghet på skolan, säger Pernilla Alsterlind.

Polisen samverkar för ökad trygghet

I bostadsområden med många unga och stor del nyinvandrad befolkning ökar risken för social oro. I Järva, norr om Stockholms innerstad, har områdena Tensta, Rinkeby och Husby haft problem med olika former av skadegörelse, men även bilbränder och stenkastning mot polis och räddningstjänst. Polisen i området har därför utvecklat metoder för hur man ska samverka mot social oro. Projektledare är Johnny Lindh, poliskommissarie vid Kista närpolisstation.

– Vi har sammanställt en metodhandbok där tvärspektoriell samverkan är en viktig del. Ett sådant arbetssätt ger de olika aktörerna en gemensam bild av situationen och därmed får vi bättre möjlighet att förhindra eller agera mot social oro, både strategiskt och operativt, säger han.

I metodhandboken finns bland annat en checklista med 20 punkter som är varningssignaler eller indikatorer på social oro, exempelvis: Finns upplag av stenar och tillhyggen vid platser nära anlagd brand? Har polisen gjort någon omfattande insats i området som uppfattas som kränkande eller diskriminerande? Är det skollov eller förestående lov?

Är situationen normal är det grönt läge, medan det kan vara gult om det blossat upp oroligheter i området. I det akuta skedet – exempelvis då det var social oro under drygt två veckor år 2013 – är koden röd.

Något som skapar grunden för samsyn är så kallade utsättningsmöten, där polis, socialtjänst, medborgarvärdar, ungdomsvärdar och väktare träffas fredag- och lördagskvällar. Inför mötet har alla samlat in information från olika kanaler – har det varit oroligt vid någon skola under veckan? Florerar rykten om en större fest? Inför mötet lyssnar kommunens säkerhetsstrateg via

sina källor in vad som är på gång och närpolischefen skannar också av alla inkomna rapporter.

– Någon från polisen leder mötet där alla bidrar med vad de fått reda på. Deltagarna utbyter också kontaktinformation, så att vi snabbt kan få tag i varandra om något händer, säger Johnny Lindh.

Han beskriver hur det senast var ett 50-tal maskerade personer som kastade sten på polis och bärgningsbil när ett trasigt fordon skulle transporteras bort.

– Då fick alla som varit på utsättningsmötet ett SMS om att detta var på gång vid parkeringshuset och de goda krafterna kunde snabbt mobiliseras, säger Johnny Lindh.

Arbetet med metodhandboken har fått finansiellt stöd från EU. Nu är målet att sprida information om arbetssättet till andra län, exempelvis via informationsmöten.

Metodhandboken går att hitta på nätet: <https://polisen.azurewebsites.net>

Trygghetsvandring i Ale kommun

Ale kommun är en kranskommun till Göteborg med drygt 28 000 invånare. Charlott Klüg arbetar som brotts- och säkerhetshandläggare i Ale kommun och har de senaste sex åren lett trygghetsvandringar för allmänheten. Dessa sker en gång per år och alltid på hösten eftersom det är en poäng att det ska vara mörkt.

– Jag bjuder in brett, så det kan komma allt mellan 10 och 40 personer, som alla utrustas med reflexvästar inför vandringen, säger Charlott Klüg.

Först samlas man och går igenom vilken runda som ska avverkas, och denna väljs utifrån aktuell brottsstatistik. Själva vandringen omfattar cirka tre kilometer och brukar ta ungefär en timme, inklusive alla diskussioner.

De som deltar från kommunens sida är förutom brotts- och säkerhetshandläggaren själv; folkhälsoplanerare, parkchef, samhällsplanerare, trafikingenjör och någon representant för kollektivtrafiken, men även polisen deltar. I Ale har man haft problem med ungdomar som hänger på förskolornas gårdar och klottrar, samt slänger fimpar och ölburkar.

– En åtgärd är att fältarbetare och nattvandrare som jobbar på fältet kommer förbi och stör, men också skapar dialog med ungdomarna. Det handlar ju oftast inte om illvilja utan om ungdomligt oförstånd, de tänker ju inte på att det de lämnar efter sig skapar otrygghet för förskolebarnen och personalen, säger Charlott Klüg.

En fördel är att trygghetsvandrarerna direkt kan få veta när det är tänkt att ett häckbuskage ska klippas, eller en trasig lampa åtgärdas. Ibland bli det också tydligt att sådant som anses vara ”allmänt känt” inte är det.

– På en vandring sa en kvinna att ett speciellt parkhörn var obehagligt för att det där förekom langning. De båda poliser som var med hade ingen aning om detta. Trots att alla på orten kände till problemet, hade ingen talat om det för den som ska agera, säger Charlott Klüg.

Skolans grannar är viktiga ögon och öron

Fastighetsägaren SISAB har initierat ett projekt kallat *Grannbrevet*, där skolan eller förskolan ger tips på bra grannar som förvaltaren sedan kontaktar – ”en pensionerad vaktmästare är ju en önskedröm” som Barbro Johansson, säkerhetsstrateg vid SISAB, uttrycker det.

Förvaltaren kontaktar grannen och informerar om vad *Grannbrevet* innebär. Är grannen intresserad skickas brevet ut, tillsammans med en kod och telefonnummer till bevakningsbolaget. SISAB betonar att grannarnas ögon och öron är viktiga och att det är ett förtroende att delta. De utvalda grannarna får ett direktnummer till SISAB:s bevakningsbolag som de kan ringa om något skumt verkar vara på gång i eller utanför skolan eller förskolan och uttryckning sker på alla larm.

– Många grannar upplever frustration om det är stökigt vid skolan och nu kan de göra något konstruktivt. Tidigare har de bara kunnat ringa polisen, men de har inte till uppgift att åka på larm på sådant som kan utvecklas till en incident, men det gör vårt bevakningsbolag, säger Barbro Johansson.

Trygghetsvandring med förskolebarn

I Österåkers kommun arbetar Lena Brodin som trygghetssamordnare. Från sitt tidigare arbete i Sandviken har hon tagit med sig arbetssättet att göra trygghetsvandringar tillsammans med förskolebarn som på sin skolgård får ta kort på saker de upplever som otrygga.

– Det är jättekul och barnen ser samma saker som vi, men från sin horisont. Exempelvis kan de påpeka hur en skruv sticker ut från rutschbanans tvärså, som de kan riva sig på när de springer förbi, säger hon.

Det är 5-åringarna som gör trygghetsvandringen i en liten grupp om fyra-fem barn tillsammans med trygghetssamordnaren och fastighetsförvaltaren som kan få direkta frågor från barnen.

– De kan fråga varför grinden är trasig och säga att ”vi smiter” – då blir den lagad snabbt, säger Lena Brodin.

Förskolor har ofta en skyddad gård där ungdomar kan hänga under helgen, och barnen tyckte att det var otrevligt med fimpar och krossat glas. Trasiga staket är också något som barnen reagerar på – och på att stressade vuxna genar över staketen, eller kör slarvigt när de skjutsar sina barn.

– Något som de också ofta påpekar är dålig belysning, att det kan kännas mörkt och ruggigt och att de på hösten inte kan vara ute och leka fast de vill för att det saknas bra belysning, säger Lena Brodin.

Ungdomsteamet arbetar proaktivt

SISAB har valt att av sitt bevakningsföretag upphandla fler tjänster än bara vanlig bevakning.

– Bevakning behöver inte bara vara batong, utan kan även handla om att vara proaktiv, säger Barbro Johansson.

I satsningen *Ungdomsteamet* har man engagerat bevakningspersonal som förutom väktarutbildning även har erfarenhet som scoutledare, socialarbetare eller ungdomsledare.

– De ska vara unga, men inte alltför unga och vara bra på att prata med ungdomar, säger hon.

Genom en pågående dialog med ungdomar som teamet träffar vid skolor och förskolor kan teamet lyssna in vad som är på gång och intervensera vid behov.

– Vid oroligheterna i Stockholmsförorterna 2013 pratade *Ungdomsteamet* med våra ungdomar och fick många av dem att låta bli att delta, säger Barbro Johansson.

Enligt hennes uppskattning fick *Ungdomsteamets* agerande 500-700 ungdomar att inte delta i oroligheterna. Den totala kostnaden för yttre skadegörelse ökade för SISAB:s del det året med ”bara” 200 000 kronor och företaget hade heller inga totalskador på grund av brand.

– Totalt hade det kunnat bli mycket större och kostsammare skador om vi inte haft *Ungdomsteamet* och allt vårt förebyggande arbete, säger Barbro Johansson.

SOLHEMSÄNGENS SKOLA

HÅRDA ÅTGÄRDER: BYGGNADSTEKNIK

30. Att bygga in trygghet i skolan och förskolan
31. Åtgärder inuti en befintlig byggnad
32. Åtgärder på en befintlig skolgård
33. Åtgärder vid ombyggnation och renovering
34. Projektering inför nybyggnation
35. Den nybyggda skolans utformning
36. Underlätta räddningstjänstens insatser
37. Byggregler kan behöva kompletteras med mer skydd
38. Goda exempel

30. Att bygga in trygghet i skolan och förskolan

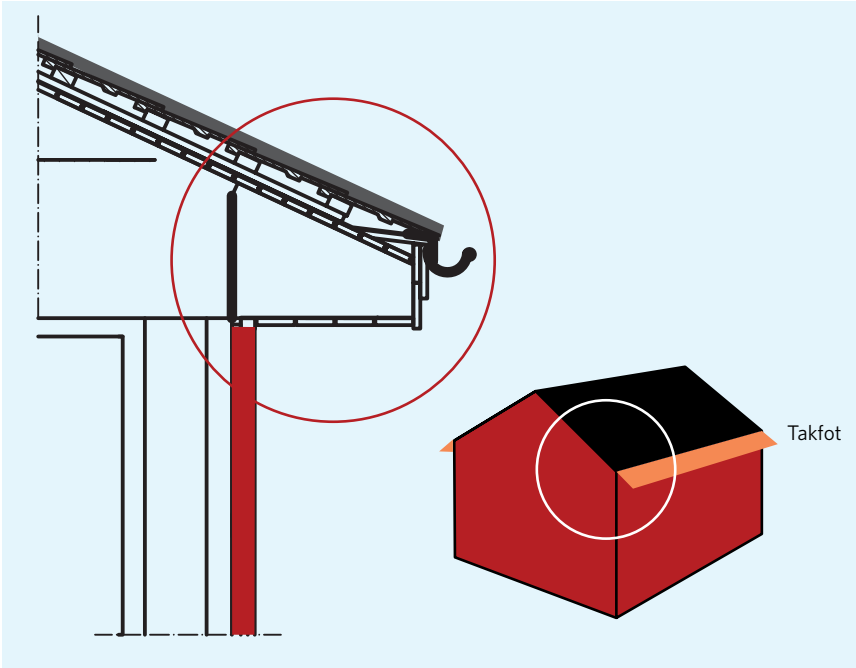
Den fysiska miljön, alltså byggnadens arkitektur och utformning samt utemiljön, har betydelse för atmosfären på skolan och förskolan. En del är att bara behöriga ska ha tillträde till lokalerna, något som behandlas närmare i kapitel 39. Men det finns även annat att tänka på – stort som smått – för att minska risken för skadegörelse och anlagd brand, både i en befintlig verksamhet och när det är dags att bygga om eller bygga nytt.

När det gäller skadegörelse kan det handla om sönderslagna fönster, sönderslagna väggar, klotter och vattenskador.

Vad gäller specialfallet bränder förekommer tre slags typbränder:

- Utomhus vid komplementbyggnader som förråd och vid skolbyggnadens fasad. Byggnader med en brännbar fasad och enplansbyggnader med takfotsutsprång är sårbara. Om takfoten är öppen kan branden snabbt få fäste och sprida sig till vinden (se bild nästa sida).
- Anlagda bränder där brännbar vätska använts kan få stora konsekvenser. Dessa skiljer sig från olycksbränder som kanske startar till följd av ett elfel eller vid matlagning, eftersom de har ett snabbare initialt brandförlopp.
- Inomhus på toaletter under skoltid. Ofta upptäcks dessa av personal innan de hunnit sprida sig, men de kan bli kostsamma om rök sprider sig i lokalerna och/eller sprinklersystem utlöses så att det uppstår vattenskador.

De tekniska åtgärder som bör prioriteras är att installera automatiskt brandlarm och att skydda takfoten mot utvändigt anlagda bränder.

Skydda takfoten. Byggnaden behöver skydd mot bränder som anläggs vid fasaden. Öppen takfot antänds lätt och därför ska takfotsutsprånget kläs med obrännbart material. Ventileras vinden via takfoten behövs då ventiler under takpannorna, eller takfotsventiler som vid brand sväller och blir täta.

31. Åtgärder inuti en befintlig byggnad

I en befintlig byggnad går det med relativt enkla medel att skapa en tryggare miljö. Vad gäller lös inredning kan man se till att möbler är av brandtåligt och klotterbeständigt material. Papperskorgar ska vara av obrännbart material, exempelvis metallnät, eftersom plast brinner lätt och skapar rökutveckling. Eventuella brevinkast ska sättas igen, då de kan användas för att hålla in brännbar vätska eller skicka in fyrverkeripjäser.

Eftersom lärarnas personliga undervisningsmaterial är viktigt att skydda ska lärarrummen vara utrustade med arkivskåp som står emot brand under en tid. Sådana skåp skyddar även till viss del mot rök och släckvatten.

32. Åtgärder på en befintlig skolgård

Det bör vara god insyn på skolgården och höga buskage bör undvikas, medan låga och välklippta buskar kan skapa en ombonad rums känsla.

Utomhusbelysning är en viktig del. Den ska dels ge trivsel och trygghet för de som har behörighet att vistas på skolans område, men även locka exempelvis gående och hundägare att snedda över skolgården på kvällstid. Belysningen ska också skapa en känsla av att risken är stor att bli upptäckt hos den som klottrar eller ägnar sig åt annan skadegörelse. Rörelsestyrd belysning kan här vara lämplig.

Ordning och reda ska råda på skolgården, exempelvis genom att ordna förvaring för leksaker efter skoltid.

Sopkärll på hjul ska placeras i låsta inhägnader eller sopskåp, alternativt kedjas fast, så att de inte kan dras iväg för att användas till att anlägga bränder intill skolans eller förskolans fasad.

33. Åtgärder vid ombyggnation och renovering

Eftersom öppen takfot lätt antänds vid en fasadbrand behöver den skyddas på en- eller tvåplansbyggnader med oinredd vind. I det fall det inte finns någon ventilationsöppning i takfoten ska glespanel undvikas och takfotsutsprånget kläs med obrännbara material.

Om vinden ventileras via takfoten måste ventilation ordnas på annat sätt. Exempelvis med ventiler under takpannorna om takfoten tätas och kläs med obrännbart material. Ett alternativ är takfotsventiler som sväller då de blir varma och vid en brand tätar ventilationsöppningarna. För att branden inte ska ta sig i takfoten måste dock denna kläs med obrännbart material.

Vinden ska också brandsektioneras för att minska risken för brandspridning. Om nytt tak byggs på äldre tak måste möjligheten till brandsläckning kontrolleras.

Inuti skolan ska man satsa på obrännbart material inne på toaletter, såsom rostfria handdukshållare, tvåldispenser och papperskorgar.

Det är också klokt att fundera på hur olika salar används. Stöldbegärlig egendom bör inte förvaras i salar i markplan, utan hellre högre upp.

För att skapa trygg stämning ska lärarrum placeras nära elevutrymmen så att vuxna på ett naturligt sätt rör sig bland eleverna.

För att skolan ska kunna hållas ren och snygg är det viktigt att välja material som är tåliga mot slitage och skadegörelse, samt är lätta att hålla rena.

34. Projektering inför nybyggnation

När en ny skola eller förskola ska byggas bör det tidigt avgöras om det finns problem med skadegörelse och anlagda bränder att ta hänsyn till. Det är viktigt att analysera kommunens skadegörelsestatistik för det aktuella området.

Aktörer som kan ha värdefull information eller synpunkter på situationen i området är polisen, räddningstjänsten, skolpersonalen och eleverna. Några frågor som kan vara värda att fundera på är:

- › I vilket område ska byggnaden uppföras?
- › Vilka andra byggnader eller anläggningar finns i närheten som kan påverka sammansättningen av människor över dygnet, exempelvis en fotbollsplan, andra skolor, ungdomsgårdar eller idrottshall?
- › Kan byggnaden bli isolerad eller obebakad under delar av dygnet?
- › Hur är den allmänna situationen i området vad gäller skadegörelse eller nedskräpning?

Att redan i planeringsstadiet och vid projekteringen besvara denna typ av frågor är ett bra sätt att undvika höga kostnader för förändringar senare i projektet.

35. Den nybyggda skolans utformning

Skolan ska placeras och utformas så att den signalerar att det är en viktig byggnad. Vid skolbyggnadens utformning ska vrår, indragna entréer, lastkajer och andra skymda platser undvikas. Ett alternativ är att satsa på innergårdar som inte är tillgängliga efter skoltid.

Fasaden ska vara av obrännbart material, som sten, tegel eller cementbaserade obrännbara skivor. Fasaden ska även vara lätt att sanera från klotter.

Utskjutande tak ska undvikas, men om de behövs ska de inte vara platta och enkla att klättra på, utan ha 45 graders lutning.

Glas finns i många olika kvalitéer och kan vara okrossbart eller lätt att klottersanera. Större glaspartier ska undvikas helt om skolan ligger i ett riskområde eller så används okrossbart glas på bottenplan.

Beroende på skyddsorsaken – som ovan krossat glas eller klotter på glas (se nästa sida) – behövs olika typer av glas.

Om sprinklersystem installeras bör det även finnas så kallade katastrofavlöpp, som hindrar vattenskador. Sådana bör även finnas på toaletter för att hindra att stopp i handfat som orsakas av pappershanddukar ger vattenskador.

Tvättställsblandare med automatisk avstängning av kranar ska användas. Det finns även system som innebär att vattnet stängs av automatiskt när inbrottslarmet slås på, eller är kopplat till att belysningen slås av.

Mindre brännbara komplementbyggnader, som leksaksförråd, ska placeras på minst åtta meters avstånd från huvudbyggnader. Detsamma gäller plats för större avfallscontainers eller de byggnader som härbärgerar byggarbetarna under byggtiden. Under denna tid är det också viktigt att förvara brännbart material, som cellplast, i exempelvis låsta containrar, så att det inte kan användas för att anlägga bränder. Även diesel- och bränsletankar ska placeras på avstånd från byggnaden.

36. Underlätta räddningstjänstens insatser

Vid alla skolor och förskolor ska man se till att räddningstjänsten lätt kan komma fram. Brandvägar ska vara snöröjda vintertid. Brandcellsindelningen kan vara svår att se och kan därför dras upp i taknocken, alternativt kan markeringar på byggnaden visa hur brandcellerna ser ut.

Det är också viktigt att insatsplanerna hålls uppdaterade så att räddningstjänsten får aktuell information om vad som är viktigt att rädda eller skydda, exempelvis lärarnas undervisningsmaterial.

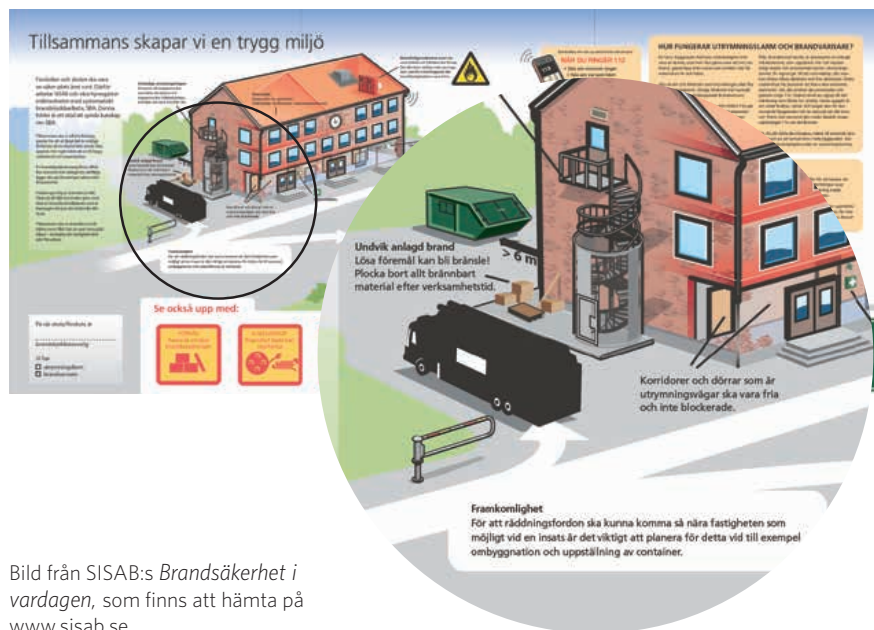

Bild från SISAB:s *Brandsäkerhet i vardagen*, som finns att hämta på www.sisab.se

37. Byggregler kan behöva kompletteras med mer skydd

Även om gällande lagar och regler för brandskydd i skolan uppfylls efter nyproduktion eller ombyggnad, kan det vara motiverat att investera i ytterligare brandskyddsåtgärder.

Dagens byggregler är funktionsbaserade och främst inriktade på personskydd, det vill säga att de som vistas i byggnaden ska kunna komma ut. Det medför att uppfyllande av byggreglerna inte automatiskt innebär att egendomsskyddet håller en tillräckligt hög nivå. Byggherren måste därför tydligt ange vilka krav som ställs på egendomsskyddet.

Kraven för brandskydd vid ny- och ombyggnation finns i huvudsak uttryckta i kapitel 5 i *Boverkets Byggregler, BBR*. När det gäller driftskedet, alltså då verksamheten bedrivs i en befintlig byggnad, framgår inte kraven lika tydligt eftersom de inte är explicit uttryckta. Enligt *lagen om skydd mot olyckor* ska ett skäligen brandskydd finnas.

38. Goda exempel

Glas byts till tåligare varianter efter behov

Fastighetsägaren SISAB har valt att byta till tåligare glas där fönster eller andra glasade partier ofta drabbas av skadegörelse.

– Det blir initialt dyrare än att byta ut till likadant glas, men det lönar sig i längden, säger Barbro Johansson, säkerhetsstrateg vid SISAB.

Ett sätt att mäta effekten av den här typen av åtgärd som är kostsam inledningsvis är att ha god ordning på sina felanmälningar, och kontoföra olika typer av skadegörelse noggrant.

– Om vi kan visa att antalet felanmälningar minskar så visar vi att det lönar sig att arbeta förebyggande, säger hon.

Genomtänkt miljö vid nybyggnation ger grunden för trygg skola

Vid Östra gymnasiet i Skogås i södra Storstockholm verkar rektor Stefan Vilkmán. Han har varit delaktig i skolans projektering sedan 1999 och rektor från 2003 då skolan började byggas. År 2005 stod byggnaden klar.

– Det tog lång tid för kommunen att fatta beslut, eftersom det handlar om en stor investering, men det var bra för då hade vi gott om tid för projektering, säger Stefan Vilkmán.

Den tiden ägnades åt en rad studiebesök och intervjuer. Något som stod klart tidigt i projektet var att arkitekturen i sig lägger grund för en atmosfär, som i sin tur påverkar arbetssätt och kultur. Därför fick arkitektfirman med sig nyckelord att ha i bakhuvudet då skolbyggnaden ritades: kontaktskapande, demokrati, rymd och delaktighet.

– Vi ville att det skulle vara lätt att skapa kontakter, mellan elever och mellan elever och personal. Rymd och luftighet ger frihetskänsla. Och huvudentrén skulle markeras för att signalera att byggnaden är viktig, exemplifierar Stefan Vilkmán.

Den rikt utsmyckade entrén är synnerligen pampig och direkt innanför till höger ligger elevrådets lokaler.

– Det var en del i att lyfta demokratitanken, normalt brukar elevrådet sitta inskuffade i ett källarförråd, säger Stefan Vilkmán.

Golven är gula ”som svenska rapsfält” och ljuddämpade. Även väggarna har ljuddämpning bakom träribbor och genombrutet tegel. Känslan av rymd är påtaglig, med högt i tak och högre dörrblad än standard. Matsalen är integrerad i huvudbyggnaden och har dubbel takhöjd och stora glasade ytor ut mot gården. Den goda akustiken gör att det inte är slamrigt och i och med matsalens placering kan borden, när det inte är matdags, användas för att sitta och plugga vid.

– Det är också bra att matsalen ligger centralt och öppet, eleverna gillar att kunna se vilka som rör sig i skolan och vad som händer, säger Stefan Vilkmán.

Den efterfrågade delaktigheten får man också genom att ha många glasade partier, exempelvis i rektors rum.

– Då ser de exempelvis att jag sitter med lärare och förhandlar och då vet de att det är lönetider, säger Stefan Vilkmán.

Även lärarrummen har glasade partier och är placerade mitt i korridoren, med elevutrymmen runt om. På så vis ser eleverna när lärarna sitter och jobbar, och det blir också naturligt att lärarna passerar genom elevernas utrymmen.

I klassrummen har man dock valt att inte ha så stora glasytor, utan bara en 40-centimeters spalt vid dörren.

– Det räcker för att man från korridoren ska se att det pågår undervisning, och inifrån ser man att folk rör sig utanför. I en skola vi besökte hade man valt större glasade ytor, men det fungerade sämre eftersom de som hade lektion blev distraherade av vad som hände i korridoren, säger Stefan Vilkmán.

DEL 7

HÅRDA ÅTGÄRDER: BEVAKNING, LARM OCH LÅS

39. Inbrottslarm och lås
40. Bevakning och övervakning
41. Olika typer av brandlarm
42. Vikten av att rätt bedöma larmbehovet och av goda rutiner
43. Goda exempel

39 Inbrottslarm och lås

En viktig del för att uppnå en trygg miljö i skolan och förskolan är att bara behöriga ska ha tillträde till lokalerna. Så kallat skalskydd innebär att själva omslutningen kring det som anses behöva skyddas är konstruerat så att obehöriga inte kan komma in. Det som skyddas kan vara hela byggnaden eller en

enstaka sal med stöldbegärlig utrustning, som datorer, kameror eller musikinstrument.

För att reglera vem som har tillgång till lokalerna krävs någon form av passersystem. Det innebär att de som är behöriga får en kodbärare, som kan vara en mekanisk nyckel, ett passerkort eller en så kallad tag som ger innehavaren tillträde till lokalerna. En fördel med en elektronisk kodbärare är att det snabbt går att ändra behörigheten – om någon förlorat sitt kort kan just det kortet spärras. Ett elektroniskt passersystem kan också registrera vilken kodbärare som använts och när passagen sker. För att systemet ska fungera ska det vara enkelt för de behöriga att använda, men svårt att forcera för övriga.

Inbrottsskydd kan bestå både av lås och larmsystem och regleras dels av ett regelverk kallat *SSF 200 Regler för mekaniskt inbrottsskydd*, dels av *SSF 130 Regler för projektering och installation av inbrotts- och överfallsalarmläggning*. Beroende på hur stöldbegärliga ting som finns i en lokal krävs olika skyddsklasser, där 1 är lägst och 3 är högst.

Kommunen kan ha en centralt beslutad policy för passer- och låssystem. Vid upphandling är det viktigt att undersöka möjligheten till framtida kompletteringar och sammankopplingar av olika fastigheter.

En del av skolan, som en musiksal, kan behöva en högre skyddsklass. Det innebär att dörren ska ha en viss prestanda och vara försedd med minst en godkänd låsenhet, fönstren ska vara fasta eller ha lås och ett inbrottslarm ska användas. Ett sådant detektionssystem kan reagera på rörelse eller på ljud, exempelvis olika typer av rörelsedetektorer eller glaskrossdetektorer. Det finns även magnetkontakter som reagerar då fönstret eller dörren öppnas och kontakten bryts.

När detektorn aktiveras skickas en signal till en centralenhet som i sin tur står i kontakt med en larmcentral. Vid övervakad larmöverföring skickar centralenheten signaler om att "jag mår bra" med vissa, bestämda tidsintervall som kan vara allt från var tionde sekund till var 25:e timme.

När larmet väl går innebär det ofta att en siren ljuder, dels för att skapa uppmärksamhet, dels för att skrämma iväg den obehörige samtidigt som larm skickas till larmcentralen. Vid larmcentralen fattas sedan beslut om någon åtgärd ska vidtas, exempelvis om väktare från en bevakningsfirma skickas ut till skolan.

Vilken typ av larm som installeras beror på vilken skyddsnivå som skolan eller förskolan anser sig behöva. Det i sin tur avgörs exempelvis av om byggnaden ligger i ett brottsutsatt område eller om skolan har haft problem med inbrott.

40. Bevakning och övervakning

I en skola som har drabbats av mycket skadegörelse kan ett sätt att återfå en tryggare miljö vara att övervaka skolans område med hjälp av kameror. Sådan kameraövervakning regleras via *Kameralagen SFS 2013:460 och SSF 1060 Kameraövervakningssystem, projektering och installation*.

Syftet med kameraövervakningen ska vara att förhindra brott eller bidra till att identifiera en gärningsman, men värdet av detta sätts i relation till den personliga integriteten.

Att använda kameraövervakning är en sista utväg när skolan prövat allt annat. Det krävs oftast tillstånd för att använda övervakningskameror, och om tillstånd ges beror på:

- › Var skolan eller förskolan som ska övervakas ligger. Reglerna tillämpas olika i olika delar av landet.
- › Om kameran ska användas inomhus eller utomhus.
- › Om skolan eller förskolan har försökt att komma tillrätta med skadegörelsen på alla andra tänkbara sätt. Här krävs tydlig dokumentation av redan vidtagna åtgärder och handlingsplan.

Termosensorer, som populärt kallas ”värmekameror”, är inte kameror i lagens mening utan reagerar på värme och kräver ingen belysning för att ”se”.

Termosensorn kan registrera att det rör sig personer i området men dessa kan inte identifieras. Termosensorn kan ställas in så att larm endast går om någon vistas i det övervakade området vid otillåtna tidpunkter, eller i delar av området som inte är tillåtna. Larmet går till en larmcentral som översiktligt kan bedöma om det är nödvändigt att sända ut väktare till platsen.

Bevakning av skolans område kan även ske med hjälp av ett bevakningsföretag, vars personal ronderar skolans område enligt avtal. Det minskar risken för klotter och glaskross, som annars kan leda till mer av samma vara. Det är en fördel om väktarna är utbildade i att samtala med ungdomar som vistas kring skolan, för att inte skapa konflikter som kan leda till skadegörelse.

41. Olika typer av brandlarm

Installation av brandlarm regleras via *SBF 110 Regler för brandlarmsanläggning*.

Brandlarm består av detektorer som reagerar på rök eller värme. Rökdetektorer upptäcker brand i ett tidigt skede och startar då automatiskt utrymningslarmet.

För att få larm vid en fasadbrand kan rökdetektorer monteras på vinden eller så kan värmekänsligt rör eller kabel monteras vid takfoten.

I utrymmen där det inte är lämpligt med rökdetektorer på grund av att det normalt är dammig och rökigt, kan istället aspirerande system användas. Systemet består av rör som suger luft till en enhet med dammfilter innan detektorn.

Vid en brand går en signal till en centralutrustning, där det framgår vilken detektor som har aktiverats. Samtidigt startar utrymningslarmet.

Larmet kan vara vidarekopplat, vilket innebär att utlöst larm går direkt till en larmcentral. I sådana fall kan det finnas larmlagring, vilket innebär att larmet fördröjs ett par minuter om personalen trycker på en knapp vid centralutrustning för brandlarmet.

I enplansbyggnader kan brandlarm och utrymningslarm bestå av trådlöst seriekopplade brandvarnare. Brandvarnare är ett sämre alternativ än brandlarm då det inte finns övervakning av systemet. Brandvarnare måste därför kontrolleras varje månad genom att kontrollknappen på varje brandvarnare trycks in. Ett larm som inte är kopplat till en larmcentral ger inte något skydd när det inte finns personal på plats.

Eftersom brandlarmen kan se olika ut på olika håll och vara kopplade på olika sätt är det viktigt att all personal känner till vilka rutiner som gäller vid brandlarm på just deras skola eller förskola.

Vid alla larm där brand konstaterats ska personalen även ringa 112.

42. Vikten av att rätt bedöma larmbehovet och av goda rutiner

I dag finns inga speciella krav på skolor och förskolor vad gäller lås och larm, men ett sådant regelverk är under utformning.

Enligt Håkan Hedlund, ansvarig för Normer och Standarder vid SSF Stöldskyddsföreningen, är det viktigt att skolan tar hjälp av de olika regelverken – SSF 130 när det gäller inbrottslarm, SSF 200 för det mekaniska skyddet och SBF 110 då det gäller brandlarm – vid en behovs- och riskanalys.

– Skolan ska inte själv försöka lista ut vad som behövs utan bör ta hjälp av certifierade installatörer inom respektive område. Att anlita certifierade installatörer är också viktigt då de kan underhålla systemen och skolan bör också se till att det är en certifierad larmcentral som tar emot larmen, säger han.

Det är också klokt att vid projekteringen av en ny verksamhet redan i ett tidigt skede tänka på lås och larm. Håkan Hedlund betonar slutligen vikten av goda rutiner, eftersom ett aldrig så avancerat tekniskt system är beroende av de som använder det.

– Rutinerna måste vara förankrade i verkligheten och kända av alla i verksamheten. Alla ska veta vad som ska göras om man exempelvis tappar bort sitt passerkort och vara uppmärksamma på om något fönster står på glänt vid dagens slut, säger Håkan Hedlund.

43. Goda exempel

Bevakning under sommarlovet minskade skadegörelsen

År 2008 införde SISAB åtgärden *Sommarbil*, vilket innebär att bevakningsföretaget ronderar för att felanmäla glaskross och klotter på skolor och förskolor när de är helt eller delvis sommarstängda under fyra veckor.

– Det ligger inte inom vårt ansvarsområde, utan egentligen ska verksamheterna sköta tillsynen, men vi har valt att ta denna kostnad eftersom klotter och glaskross föder mer av samma sak, säger Barbro Johansson, säkerhetsstrateg vid SISAB.

Skadegörelsen har minskat och de pengar man sparar betalar vad insatsen kostar. Den regelbundna bevakningen är även viktig ur mänsklig synvinkel.

– Tänk dig en elev som ska börja skolan och på sin allra första skoldag ser att det är trasigt och ser ut som ett krigshärjat område, hur tryggt känns det? Det tråkiga första intrycket kan vi undvika genom att hålla uppsikt även under sommarlovet, säger hon och lägger till:

– Dessutom blir det ett jämnt arbetsflöde för entreprenörerna som ska åtgärda skadorna och inga anhopningar av jobb vid skolstart.

Övervakad skolgård minskar skadegörelse

Termosensorer, system som reagerar på värme, kallas populärt ”värmekameror”, men till skillnad från vanliga kameror avbildar de inte. Det innebär att de inte omfattas av samma lagstiftning som kameror, för vilka skolan måste söka tillstånd från länsstyrelsen.

Fastighetsägaren SISAB har utrustat skolgårdarna vid ett 50-tal av sina skolor och några av förskolorna med termosensorer.

- Det är sista steget när man försökt allt annat. Tanken är att upptäcka ungdomssamlingar i ett tidigt skede innan det uppstår skadegörelse eller bränder, säger Barbro Johansson, säkerhetsstrateg vid SISAB.

Eftersom termosensorerna är känsliga för värme upptäcks en brand snabbt.

- Det fina i kråksången är att sensorerna snabbt reagerar på närvaro och då skickar signal till larmcentral, som i sin tur skickar dit ett team och samtidigt larmas polis och brandkår. Snabbheten gör att en brand inte hinner orsaka så stora skador, säger hon.

DEL 8

FORSKNING

44. Projektet Anlagd brand

44. Projektet Anlagd brand

Initiativet till projektet Anlagd brand togs år 2007. Anledningen var att Brandskyddsföreningen hade uppmärksammat att många bränder i byggnader är anlagda och kostar stora summor varje år. Totalt anläggs drygt 10 000 bränder i Sverige årligen. Merparten av skolbränderna är anlagda, ofta av ungdomar under 18 år.

Skolbränder blev därför ett uttalat fokus för kartläggningen. Sammanlagt har 16 delprojekt genomförts inom ramen för forskningsprojektet.

En del i projektet har varit att ta reda på varför ungdomar eldar och anlägger bränder.

Slutrapporten och projektens olika delrapporter kan laddas ner från Brandforsks hemsida, www.brandforsk.se.

Källor och referenser

Publikationer från tekniska delprojekt

Tekniska system för att förhindra och förebygga anlagd brand – slutrapport

Nils Johansson, Patrick van Hees, Margaret Simonson McNamee, Michael Strömgren, Lunds Tekniska Högskola, Lunds Universitet.

Anlagd brand – Analys av kostnader och nyttor med tekniska system

Nils Johansson, Michael Strömgren, Patrick van Hees, Lunds Tekniska Högskola, Lunds Universitet.

A Cost-Benefit Analysis of Fire Protection Systems Designed to Protect against

Exterior Arson Fires in Schools Nils Johansson, Patrick van Hees, Margaret Simonson McNamee et al, Lunds Universitet.

Inventering av tekniska system i skolor Nils Johansson, Lunds Universitet;

Lars-Gunnar Klason, SP

Fyrverkeripjäser som antändningskälla vid bränder Lars-Gunnar Klason, SP;

Nils Johansson, Lunds Universitet

Dimensionerande brand: anlagda skolbränder Lars-Gunnar Klason, Petra

Andersson, SP; Nils Johansson, Lunds Universitet

Fallstudier - Vilka tekniska faktorer spelar en roll vid anlagd brand i skolor?

Patrick van Hees, Nils Johansson, Lunds Tekniska Högskola

Brandstatistik, vad vet vi om anlagd brand? Per Blomqvist, Henrik Johansson, SP

Publikationer från övriga delprojekt

Barn/ungdomar som anlägger brand - orsaker och motåtgärder Sven-Åke Lindgren, Micael Björk, Hans Ekbrand, Sofia Persson och Sara Uhnöo, Institutionen för sociologi och arbetsvetenskap, Göteborgs Universitet.

Stadens bränder

Del 1, Anlagda bränder och Malmös sociala geografi, Nicklas Guldåker, Per-Olof Hallin, Malmö Högskola

Del 2, Fördjupning, Helena Bohman, Manne Gerell, Jonas Lundsten, Mona Tykesson, Malmö Högskola

Utvärdering av kommuners arbete mot anlagda skolbränder Sofia Persson, Sara Uhnöo, Hans Ekbrand, Charlotta Thodelius, Sven-Åke Lindgren, Institutionen för sociologi och arbetsvetenskap, Göteborgs Universitet.

Att släcka innan det brinner Sofia Persson, Göteborgs Universitet

Attityder och normer kring anlagd brand bland högstadielungdomar och skolpersonal My Lilja, Högskolan i Gävle

Förstudie till metodutveckling för identifiering och behandling av unga brandanläggare Lennart Strandberg, Kreafor AB

Skolbränder och skolbrandsprevention - Underlag för planerade insatser enligt "Karlstadsmodellen" Björn Andersson, Gunnar Dahl, Ulf Mårtensson, Ragnar Andersson, Karlstads Universitet, Karlstads kommun

Examensarbeten inom projektet

Studie av sambandet mellan räddningstjänstens förebyggande insatser och antalet anlagda skolbränder Malin Pettersson, Johan Szymanski, Lunds Tekniska Högskola

Analys av olycksutredningsmetoder tillämpade på anlagda bränder i skolor Simon Espenrud, Joel Johansson, Lunds Tekniska Högskola, Lunds Universitet.

Att mäta effekter av åtgärder mot anlagd brand i skola - Ett underlag för kostnads- nyttoanalys, Lotta Gustavsson, Johan Lindbom, Lunds Tekniska Högskola, Lunds Universitet.

Övrig forskning

Samverkan för hållbar stadsutveckling och tvärspektoriell samsyn. Kristina

Bartley, Högskolan i Borås; Mathias Ericson, Göteborgs universitet

<http://bada.hb.se/bitstream/2320/13375/1/Vetenskapförprofession27.pdf>

Metodhandbok mot social oro <https://polisen.azurewebsites.net>

Projektering av brandskydd i skolbyggnader. Rapport och folder, baserad på resultaten från anlagd brand projektet, framtagen på uppdrag av SBUF, Svenska byggbranschens utvecklingsfond. Dessa vänder sig till arkitekter, entreprenörer och även brandprojektörer. Författare: Nils Johansson.

Rapporten är en mer detaljerad och fördjupad beskrivning av olika tekniska brandskyddslösningar samt en överblick av krav i lagar och regler.

I foldern ges råd om hur brandskyddet i skolor som är utsatta för anlagd brand kan förstärkas samt viktiga saker att tänka på vid projektering.

Rapporten och foldern går att beställa i tryckt form på SBUF:s hemsida, www.sbuf.se

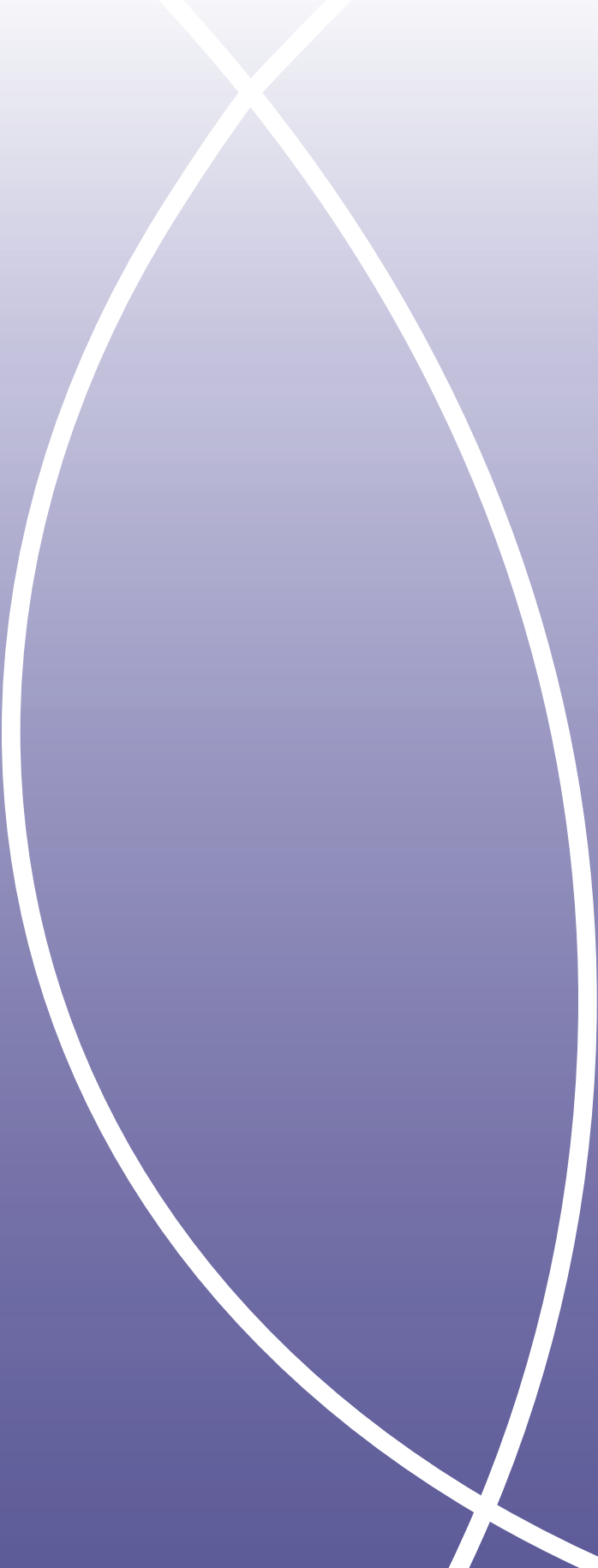
Andra praktiska verktyg

Brandskydd i offentliga lokaler I denna skrift finns ett antal bra checklistor.

Skriften är nedladdningsbar på webbutik.skl.se. Sök på skriftens namn.

Om systematiskt brandskyddsarbete På Brandskyddsföreningens hemsida finns vägledningar för brandskydd i skolor och förskolor samt *SBA - Handbok för systematiskt brandskyddsarbete*. På SISAB:s hemsida finns också broschyren *En guide till skolor och förskolor*.

Våga se, våga höra, våga agera!

Om skadeförebyggande arbete i skolor och förskolor

Är skadegörelse vanligt i din kommun? Skadegörelse är för många kommuner en markant kostnad och många arbetar aktivt med att minimera den. Verktøygen för att göra det är flera och dess utformning varierar. Forskning pekar på att en blandning av både hårda och mjuka åtgärder är det effektivaste sättet att minska skadegörelsen.

Den här skriften tillhandahåller verktyg för att skapa en trygg miljö i skolan eller förskolan i den aktuella situationen – vare sig det handlar om att bygga nytt, bygga om eller bedriva verksamhet i en befintlig byggnad. Tanken är att ge tydliga exempel på fungerande åtgärder som minskar risken för skadegörelse i form av klotter, glaskrossning och anlagd brand.

Skriften är indelad i fyrtiofyra kapitel med handfasta tips om hur du kan förbättra ditt skadeförebyggande arbete i skolor och förskolor. Skriften är uppbyggd för att vara lättnavigerad och på ett enkelt sätt kunna ge dig bra grund för ett effektivt arbete. Läs och låt dig inspireras!

Beställ eller ladda ner på webbutik.skl.se

ISBN 978-91-7585-147-1

**Sveriges
Kommuner
och Landsting**

Post: 118 82 Stockholm
Besök: Hornsgatan 20
Telefon: 08-452 70 00
www.skl.se